

Styrets forvaltningsansvar

- rekkevidden av aksjeloven/allmennaksjeloven § 6-12 tredje ledd

Kandidatnummer:

Veileder: Kari Birkeland

Leveringsfrist: 25. november

Til sammen 15684

17.04.2007

Innholdsfortegnelse

<u>INNLEDNING</u>	1
1.1 Presentasjon av tema og problemstillinger	1
1.2 Begrepsavklaring	3
1.3 Avgrensning	4
1.4 Rettskilder og metode	5
<u>2 STYRETS FORVALTNINGSANSVAR</u>	6
2.1 Generelt	6
2.2 Selskapets økonomiske stilling	8
2.2.1 Generelt	8
2.2.2 Omfanget av orienteringsansvaret og forholdet til daglig leders rapporteringsplikt	10
2.2.3 Omfanget av orienteringsansvaret og forholdet til styrets undersøkelsesadgang	21
2.2.4 Forholdet til asl./asal. § 3-4 og § 3-5	27
2.3 Styrets kontroll av selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning	31
2.3.1 Generelt	31
2.3.2 Gjenstand for kontroll	32
2.3.3 Betyggende kontroll	34
2.3.4 Forholdet mellom styrets ansvar og daglig leders ansvar	35
2.3.5 Forholdet mellom styrets ansvar og revisors ansvar	37
<u>3 STYRETS DELEGASJONSADGANG</u>	42
3.1 Bruk av medhjelpere	45
3.2 Bruk av styrekomiteer	47

4	<u>CORPORATE- GOVERNANCE</u>	48
5	<u>AVSLUTNING</u>	51
6	<u>LITTERATURLISTE</u>	54
7	<u>VEDLEGG</u>	57

Innledning

1.1 Presentasjon av tema og problemstillinger

Det følger av aksjelovene § 6-1 første ledd at styret er et obligatorisk organ i aksje- og allmennaksjeselskaper.¹ Begrunnelsen for å ha et styre, er delingen mellom eierskap og lederskap.² Styrets oppgave er å sørge for kapitalens ivaretagelse og vekst på grunnlag av forsvarlig, lønnsom drift innenfor selskapets formål, og i henhold til de lover og regler som gjelder i samfunnet.³

Selskapskapitalen er grunnlaget for den virksomhet et selskap driver. Styret skal forvalte selskapet på en slik måte at selskapskapitalen blir best mulig ivarettatt.⁴ Dette vil være både i selskapets, aksjonærenes og kreditorenes interesse.⁵ For aksjonærenes vedkommende er det viktig at selskapet drives slik at den investerte kapital øker og gir avkastning. For selskapskreditorene er det avgjørende at selskapet til enhver tid har et kapitalgrunnlag som kan dekke dets forpliktelser, siden aksjonærene i aksje- og allmennaksjeselskap ikke hefter utover sitt aksjeinnskudd, jfr. asl./asal. § 1-2 første ledd.⁶ For selskapets vedkommende vil det selvsagt være avgjørende med en selskapskapital som gir grunnlag for videre drift og inntjening.

¹ Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper (asl.) og lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper (asal.).

² Reve og Grønlie s. 25.

³ Bugge s. 11.

⁴ Dette samsvarer med det grunnleggende hensyn bak reglene i aksjeselskapslovgivningen generelt, nemlig kapitalbeskyttelse.

⁵ Se Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 473. Sml. Aarum s. 63.

⁶ Sml. Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 473. I særlige unntakstilfelle hefter imidlertid aksjonærene utover aksjeinnskuddet. Dette skjer ved såkalt ansvarsgjennombrudd (gjennomskjæring).

Forvaltningen av selskapet hører under styret, jfr. asl./asal. § 6-12 første ledd.⁷ Begrepet ”forvaltning” omfatter i utgangspunktet all ledelse av selskapet.⁸ En ytterligere konkretisering av styrets forvaltningsansvar finnes i asl./asal. § 6-12 andre til femte ledd, samt i ulovfestet rett. Eksempler på det siste, er styrets plikt til å opptre lojalt for å oppfylle selskapsinteressene fremfor egne eller andres særinteresser,⁹ og det alminnelig krav til forsvarlig forvaltning.¹⁰ Lojalitetsplikten kommer også til uttrykk i enkelte bestemmelser i aksje- og allmennaksjeloven, se f.eks. asl./asal. §§ 6-17, 6-27 og 6-28.¹¹ Deler av kravet til forsvarlig forvaltning må og sies å være konkretisert i aksje- og allmennaksjeloven, jfr. asl./asal. §§ 6-12 og 6-13.

Styret har en plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, samt påse at dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Rekkevidden av dette orienteringskravet og kontrollansvaret vil bli behandlet nærmere i det følgende.

Når det gjelder styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, vil det være sentralt å få vurdert hva som konkret skal til for å anse plikten overholdt, herunder hvorvidt plikten kan variere blant annet ut fra selskapets egenart, ulike typer styrebeslutninger og den situasjonen selskapet til enhver tid befinner seg i. Det kan altså tenkes oppstilt ulike krav til styret avhengig av om man har å gjøre med et lite eller stort aksjeselskap, om selskapet driver i et konjunkturutsatt marked eller om styrets beslutning i den konkrete sak er av stor betydning for selskapets fremtid. Dette vil bli drøftet i del 2 nedenfor.

⁷ Slik er det også i svensk og dansk rett, sammenlign hhv. aktiebolagslagen (ABL) § 8:4 1 st. og aktieselskabsloven (ASL) § 54, stk. 1, 1. pkt.

⁸ Andenæs s. 290.

⁹ Se for eksempel Rt. 1925 s. 627, Rt. 1932 s. 951 og Rt. 1973 s. 821. Aarum s. 349 flg. og 363 flg.

¹⁰ NOU 1996: 3 s. 55 og Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 70.

¹¹ Disse bestemmelsene omhandler godtgjørelse fra andre enn selskapet, inhabilitet og maktmisbruk.

Hva angår styrets plikt til å påse betryggende kontroll med selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, så vil det også her være av interesse å få konkretisert hva som ligger i dette kravet. Videre vil kravet vurderes opp mot det ansvar daglig leder har etter asl./asal. § 6-14 fjerde ledd, og det ansvar selskapets valgte revisor har etter revl. § 5-1 andre ledd.¹² Dette vil bli drøftet i del 2 nedenfor.

Styrets delegasjonsadgang i saker etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd vil bli behandlet i del 3 nedenfor.

Corporate governance og dets forbindelseslinjer til styrets forvaltningsansvar, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, vil bli behandlet i del 4.

1.2 Begrepsavklaring

Begrepet ”styreansvar” blir brukt i ulike sammenhenger og med noe ulikt meningsinnhold. Når man sier at ”styret har ansvar”, kan det siktes både til styrets forvaltningsansvar, styrets erstatningsansvar og styrets straffansvar.

Med styrets forvaltningsansvar menes det ansvar styret har som bedriftens øverste ledelse.¹³ Styret har etter dette et generelt ansvar for å ivareta selskapsinteressen.¹⁴ De har nærmere bestemt ansvar for at selskapet er organisert på en forsvarlig måte og at det utarbeides en plan for selskapets virksomhet som konkretiseres regnskapsmessig i et budsjett.¹⁵ Videre skal styret føre tilsyn med de ansatte i bedriften, samt fastsette instruksjoner og retningslinjer. Styret plikter også å holde seg orientert om økonomien i selskapet, og

¹² Lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer.

¹³ Gulli s. 133.

¹⁴ Se Rt. 1993 s. 1399 som slår fast at selskapsinteressen både består av aksjonærfellesskapets og kreditorfellesskapets interesser.

¹⁵ Aarbakke m.fl. s. 496.

sørge for betryggende kontrolltiltak. I det hele er alt som foregår i bedriften underlagt styrets myndighet og er dermed styrets ansvar.¹⁶

Styrets forvaltningsansvar må skilles fra styrets erstatningsansvar og styrets straffansvar. Sammenhengen mellom forvaltningsansvaret på den ene siden, og erstatnings- og straffansvaret på den annen side er likevel nær. Et eksempel på at styremedlemmer kan bli erstatnings- og/eller straffansvarlige etter hhv. asl./asal. § 17-1 og 19-1, er at de forsettlig eller uaktsomt har forsømt sine plikter etter det omtalte forvaltningsansvaret.

1.3 Avgrensning

Bestemmelser om styrets forvaltningsansvar utover asl./asal. § 6-12 tredje ledd vil ikke bli behandlet i denne fremstillingen. Dog kan slike bestemmelser bli omtalt for å belyse det ansvar styret har etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

Styremedlemmers eventuelle erstatningsansvar etter asl./asal. § 17-1 vil ikke bli behandlet i den videre fremstilling. Grunnen er at det skal settes fokus på hva som ligger i styrets forvaltningsansvar etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd, og ikke de eventuelle følger det kan få for styret dersom dette ansvaret ikke overholdes.

Styremedlemmers eventuelle straffansvar etter asl./asal. § 19-1 vil ikke bli behandlet i den videre fremstilling. Begrunnelsen er tilsvarende som over.

Styret i et datterselskap har plikt til å gi styret i morselskapet opplysninger som er nødvendige for vurdere konsernets stilling og resultat, jfr. asl./asal. § 6-16. Dette ansvaret vil ikke bli behandlet i denne fremstillingen. Selv om forbindelseslinjene til asl./asal. § 6-12 tredje ledd i og for seg kan anses som nære, tillater fremstillingens omfang ikke å gå nærmere inn på dette.

¹⁶ Gulli. s. 133.

1.4 Rettskilder og metode

Utgangspunktet for fremstillingen er aksjelovens § 6-12 tredje ledd. Lovteksten er imidlertid lite konkret og gir rom for ulike tolkninger av bestemmelsens rekkevidde. For å fastslå det konkrete innholdet av styrets forvaltningsansvar etter bestemmelsen, må det derfor også ses hen til øvrige rettskildefaktorer.

Det finnes to sett av lovforarbeider til aksjeloven/allmennaksjeloven.¹⁷ Ved motstrid mellom de to sett, går forarbeidene til det vedtatte lovutkast foran.¹⁸ Det er imidlertid ingen tvil om at det vedtatte lovutkast på mange punkter forutsetter tolkninger som er omtalt i det første sett av forarbeider, men ikke alltid i det annet.¹⁹ Disse uttalelsene vil selvsagt ha rettskildemessig betydning. Jeg vil i den videre fremstilling holde meg til det vedtatte lovutkast og dets forarbeider, med mindre aktuelle tolkingsspørsmål kun er behandlet i det første settet av forarbeider. Forarbeidene er felles for både aksje- og allmennaksjeloven.

Det finnes ikke omfattende rettspraksis som direkte omhandler styrets orienterings- og kontrollansvar etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd, eller tidligere tilsvarende rett. Dette kan ha sammenheng med at et slikt ansvar tidligere ikke var lovfestet. Det finnes likevel en del rettspraksis hvor styrets forvaltningsansvar inngår i aktsomhetsvurderingen ved et eventuelt erstatningsansvar. Disse dommene kan bidra til å belyse rettstillingen for styrets forvaltningsansvar etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd, og vil følgelig bli omtalt i den videre fremstilling. Rettspraksis fra tiden før de nye aksjelovene trådte i kraft er relevant ved tolkingen av asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Dette da den materielle rettstilstanden før vedtakelsen av de nye aksjelovene, som vi skal se på nedenfor, neppe kan sies å ha vært vesentlig annerledes på vedkommende område, enn etter vedtakelsen av asl./asal. 1997.

¹⁷ NOU 1992: 29 og Ot.prp. nr. 36 (1993-94), samt NOU 1996: 3 og Ot.prp. nr. 23 (1996-97).

¹⁸ Jfr. Andenæs s. 6. Forarbeidene til det vedtatte lovutkast er NOU 1996: 3 og Ot.prp. nr. 23 (1996-97).

¹⁹ Andenæs s. 6.

Juridisk litteratur er anvendt for å belyse rettsstillingen på området for styrets forvaltningsansvar, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Jeg benytter også utenlandsk litteratur, typisk fra nordiske land, for å belyse norsk rett på gitte rettsområde. Nordisk litteratur har stor overføringsverdi på området for aksjelovgivningen, da det tradisjonelt har vært omfattende samarbeid mellom de nordiske landene her.²⁰

Norge er gjennom EØS-avtalen forpliktet til å bringe sin selskapslovgivning i samsvar med de krav som EU stiller til medlemslandene, jfr. EØS-avtalen art. 77.²¹ Det vil derfor vises til EUs selskapsdirektiv der disse kan begrunne eller belyse rettstillingen på områder av styrets forvaltningsansvar i aksje- og allmennaksjeselskaper.

2 Styrets forvaltningsansvar

2.1 Generelt

Styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, er ny i forhold til aksjeloven av 1976.²² Styret hadde riktignok også tidligere plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, men det ble først uttrykkelig lovfestet ved de nye aksjelovene.²³

Styrets plikt til å påse betryggende kontroll med selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, svarer til asl. 1976 § 8-7 fjerde ledd

²⁰ Det følger av innstilling (1970) til asl. 1976 at denne bygger på et fellesnordisk samarbeid. Nærmere om dette aksjelovsamarbeidet i Skåre, Tidsskrift for Rettsvitenskap s. 606 flg.

²¹ Avtale 27. november 1992 nr. 109 om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde. Sml. Andenæs s. 7.

²² Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper.

²³ Andenæs s. 292. Se også NOU 1996: 3 s. 43 der det kommer til uttrykk at denne plikten ligger innenfor styrets alminnelige plikter.

første punktum hva angår kontrollen med regnskap og formuesforvaltning. Plikten er imidlertid også utvidet til å omfatte selskapets ”*virksomhet*”.

Det kan diskuteres hvorvidt disse nyskapningene medfører en skjerpelse av styrets forvaltningsansvar på vedkommende område. Styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling var i følge forarbeidene en del av det ulovfestede alminnelige forvaltningsansvaret før den uttrykkelige lovfestingen.²⁴ At styret også før de nye aksjelovene måtte påse en betryggende kontroll av selskapets ”*virksomhet*”, fulgte av styrets alminnelige plikt til å sørge for forsvarlig organisering av virksomheten.²⁵ Lovutvalget antok imidlertid at en konkretisering i regelverket ville bidra til en bedre bevisstgjøring av kravene til styrets handlemåte.²⁶ Etter dette synes utgangspunktet å være at den materielle rettstilstanden etter nyvinningene i asl. § 6-12 tredje ledd ikke er skjerpet. Det kan forøvrig ikke utelukkes at kodifikasjon og klargjøring av tidligere ulovfestede regler, i realiteten også innebærer en skjerpelse av styrets ansvar.²⁷ Når styret får et klarere regelverk å forholde seg til, kan styremedlemmene vanskeligere høres med at omfanget av forvaltningspliktene er uklart eller lite tilgjengelig, slik tilfellet kan være ved plikter som kun reguleres av ulovfestet rett. Kodifiseringen i asl./asal. § 6-12 tredje ledd kan derfor i realiteten innebære at det blir lettere å få stilt styremedlemmer til ansvar for slike pliktbrudd. Dette selv om den materielle rettstilstand i all hovedsak må sies å ha vært gjeldende allerede før lovfestingen.

²⁴ NOU 1996: 3 s. 43.

²⁵ Sml. Andenæs s. 292.

²⁶ NOU 1996: 3 s. 55 og Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 70.

²⁷ Perland, Tidsskrift for forretningsjus nr. 2 1999 s. 129.

2.2 Selskapets økonomiske stilling

2.2.1 Generelt

Styret i aksje- og allmennaksjeselskaper plikter å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.²⁸ At styret fører tilsyn med økonomien i selskapet, er et virkemiddel for å beskytte selskapskapitalen.²⁹

For å overholde denne orienteringsplikten, kreves det ikke at styremedlemmene har oversikt over hvert eneste bilag i regnskapet. På den annen side vil det som regel ikke være tilstrekkelig kun å ha oversikt over selskapets årsregnskap. Ansvar vil ligge et sted mellom disse to ytterpunktene. Styret vil bl.a. måtte holde seg orientert om selskapets likviditet, forholdet mellom gjeld og egenkapital, samt de økonomiske fremtidsutsiktene.³⁰ Vurderingen av hva som kreves, må imidlertid i stor grad måtte bero på omstendighetene i det enkelte selskap. Dette vil bli behandlet i den videre fremstilling.

For at styret skal kunne holde seg oppdatert om saker av betydning for selskapets økonomiske stilling, kreves det et samspill med administrasjonen i selskapet. Daglig leder vil være viktig i så måte, da han har ansvaret for den daglige ledelsen av selskapet, jfr. asl./asal. § 6-14 første ledd. Skal styret kunne få seg forelagt tilstrekkelig informasjon, må det finnes et rapporteringssystem i selskapet. Daglig leder og/eller andre i administrasjonen vil etter et slikt rapporteringssystem kunne holde styret løpende orientert om regnskap, lånesituasjon, sentrale kontraktsforpliktelser, potensielle tap, lønnsomhet og annet som er relevant for at styret kan danne seg et realistisk bilde av selskapets økonomiske stilling. Det er styrets ansvar å etablere et slikt rapporteringssystem, og deres ansvar å se til at systemet er tilstrekkelig for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling.

²⁸ Svensk rett har en tilsvarende regel i aktiebolagslagen (ABL) § 8:4 2 st.; ”Styrelsen skall fortlöpande bedöma bolagets ... ekonomiska situation.”. I dansk rett finnes det ingen bestemmelse som direkte gir anvisning på et ansvar lik dette.

²⁹ Dette vil, som nevnt innledningsvis, være både i selskapets, aksjonærenes og kreditorenes interesse.

³⁰ Sml. Sandström s. 212.

I svensk retts aktiebolagslag (ABL) § 8:5 er det uttrykkelig fastslått at styret har et ansvar for å etablere et internt rapporteringssystem. Bestemmelsen pålegger styret å gi instruksjoner til administrasjonen om hvordan rapportering til styret skal gjøres, og om hva rapporteringen skal inneholde. Tilsvarende bør gjelde i norsk rett, da ABL § 8:5 presiserer styrets plikt til å fortløpende bedømme bolagets økonomiske situasjon.

I selskap med daglig leder, er det denne som i utgangspunktet har ansvar for rapporteringen til styret, jfr. asl./asal. § 6-15 første ledd. Har selskapet ikke daglig leder, er det som hovedregel styrelederens ansvar, jfr. asl. § 6-2 første ledd siste punktum.³¹

Utgangspunktet er at styremedlemmene i stor utstrekning kan stole på den informasjon de får gjennom selskapets rapporteringssystem. Styret har imidlertid en selvstendig aktivitetsplikt, og er selv i siste omgang ansvarlige for at de er godt nok opplyst om selskapets økonomiske stilling.³² Dette betyr at styret ikke uten videre kan slå seg til ro med rapporteringen fra daglig leder, men selv kan ha grunnlag for å gjøre nærmere undersøkelser, jfr. asl./asal. §§ 6-12 fjerde ledd og 6-15 annet ledd.

Hvor omfattende rapporteringen skal være, vil avhenge av de forskjellige omstendighetene i de enkelte selskap. Dette kommer jeg tilbake til nedenfor. I utgangspunktet er det imidlertid neppe meningen at rapportene skal være en stor og uoversiktlig mengde informasjon. Tvert imot bør rapporteringen være relevant, enkel og overskuelig.³³

Styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling vil etter dette være oppfylt der styret har sørget for etableringen av et rapporteringssystem som gir tilstrekkelig informasjon. Dette forutsetter selvsagt at styret faktisk leser rapportene. Under visse omstendigheter kreves det også at styret gjør nærmere undersøkelser for å etterleve sine plikter. Det er nær sammenheng mellom styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets

³¹ Aarbakke m.fl. s. 498.

³² NOU 1996: 3 s. 137. Se også Perland, Tidsskrift for forretningsjus nr. 2 1999 s. 142.

³³ Sml. Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 530.

økonomiske stilling, daglig leders underretningsplikt og styrets undersøkelsesadgang/plikt.

Styret vil alltid ha en plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Hva som kreves i denne forbindelse, vil imidlertid variere. Drøftelsene vil i det videre dreie seg om omstendigheter som utløser ulike krav til styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

2.2.2 Omfanget av orienteringsansvaret og forholdet til daglig leders rapporteringsplikt

Omfanget av styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, er ikke detaljregulert i loven. Hva som skal til for at styret kan sies å ha oppfylt denne plikten, ”*avhenger av omstendighetene*”, slik det står uttalt i forarbeidene.³⁴ I denne sammenheng nevnes selskapets vanskelige økonomiske situasjon som et eksempel på en slik omstendighet.

2.2.2.1 Selskapsformens betydning

Hvorvidt selskapet er organisert som et aksjeselskap eller som et allmennaksjeselskap, kan få betydning ved vurderingen av styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Styret må i utgangspunktet sørge for hyppigere underretning fra daglig leder i et allmennaksjeselskap enn i et aksjeselskap, jfr. asl./asal. § 6-15 første ledd, med den hensikt å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

Skillet mellom aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper ble introdusert i norsk rett ved endringslov 22. desember 1995 nr. 80 til asl. 1976. Dette dobbeltsporede system dannet da allerede mønster for mange andre land, herunder de opprinnelige EF-landene. Introduksjonen av skillet mellom AS og

³⁴ NOU 1996: 3 s. 137.

ASA var en EØS-tilpasning, hvor AS-formen skulle være et forenklet alternativ til ASA-formen.³⁵

Etter asl. § 6-15 første ledd skal daglig leder i aksjeselskaper ”*minst hver tredje måned, i møte eller skriftlig, gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling*”.³⁶

Etter asal. § 6-15 første ledd skal daglig leder i allmennaksjeselskaper ”*minst hver måned, i møte eller skriftlig, gi styret underretning om selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling*”.

I forarbeidene til bestemmelsene sies det lite om begrunnelsen for de forskjellige krav til rapporteringens hyppighet i hhv. aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Forskjellen kan muligens begrunnes med at allmennaksjeselskaper som regel er større enn aksjeselskaper, og at det av den grunn bør være hyppigere rapporteringer i allmennaksjeselskaper. Dette er i samsvar med forarbeidene, hvor det forutsettes at aksjeselskaper i all hovedsak består av små og mellomstore bedrifter, mens de største selskapene hovedsakelig er organisert som allmennaksjeselskaper.³⁷ Slik er imidlertid ikke alltid realiteten, noe jeg kommer tilbake til under punkt. 2.2.2.2 nedenfor.

Svensk rett har, som nevnt under punkt 2.2.1, regler om rapportering i aktiebolagslagen (ABL) § 8:5. Bestemmelsen angir imidlertid intet minstekrav for hyppigheten av slike rapporter, men lar styret bestemme gjennom instruksjoner hva som er hensiktsmessig for det enkelte selskap. At hyppigheten av rapporter i norske selskaper ikke bør binde seg til minstekravene i asl./asal. § 6-15 første ledd, men vurderes under hensyntagen til de ulike omstendigheter i selskapene, vil, som vi skal se av den videre fremstilling, også være hensikten bak de norske regler.

³⁵ Andenæs s. 4 og 5. Sml. Bråthen s. 11.

³⁶ I Ot.prp. nr. 55 (2005-2006) er det foreslått å forandre dette til hver *fjerde* måned.

³⁷ NOU 1996: 3 s. 15. Sml. Bråthen s. 11.

For at styret skal etterleve sin plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, må de sørge for et rapporteringssystem der hyppigheten av rapportering fra daglig leder i alle fall oppfyller minstekravene i asl./asal. § 6-15 første ledd. At bestemmelsene kun hjemler et minstekrav, betyr at det under visse omstendigheter kan tenkes krav til hyppigere rapportering. Dette behandles nærmere i det følgende.

2.2.2.2 Selskapets størrelse

Omfanget av selskapets virksomhet kan ha betydning for styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Asl./asal. § 6-12 tredje ledd må her ses i sammenheng med daglig leders rapporteringsplikt, jfr. asl./asal. § 6-15 første ledd.

Som antydnet under punkt 2.2.2.1 trenger et allmennaksjeselskap ikke ha et større økonomisk omfang enn et aksjeselskap. Forskjellen fra et aksjeselskap til et allmennaksjeselskap ligger i rent formelle kriterier, ikke i antall aksjonærer, selskapets økonomiske omfang eller lignende. Man kan med andre ord velge den form som er mest hensiktsmessig.³⁸ Vurderingen av hvor hyppig styret bør sørge for underretning for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, må derfor ses i forhold til virksomhetens størrelse, uavhengig av om selskapet er organisert som aksjeselskap eller allmennaksjeselskap.

EU- direktivene overlater til medlemslandene å bestemme hvordan grensen mellom det vi i Norge kaller aksjeselskap og allmennaksjeselskap skal trekkes.³⁹ Et skille basert på formelle kriterier gjelder bl.a. også i dansk rett. Dansk aksjelovgivningen skiller mellom såkalte anpartsselskaber og aktieselskaber. Noe grovt sett kan man si at de norske aksjeselskaper tilsvarer de danske anpartsselskaber, mens de norske allmennaksjeselskaper tilsvarer de danske aktieselskaber. Etter

³⁸ Sml. asl. § 1-1 og asal. § 1-1. Andenæs s. 19.

³⁹ Andenæs. s. 19.

anpartsselskabsloven (ApSL) § 1, stk. 3 skal et anpartsselskab ha en anpartskapital (innskuddskapital) på minst 125.000 kr, mens et aktieselskab etter aktieselskabsloven (ASL) § 1, stk. 3 skal ha 500.000 kroner.⁴⁰ Juridisk teori uttaler i den forbindelse; ” *Det er ingen sammenheng mellom størrelsen af dette beløb og kapitalbehov og soliditet i det enkelte selskab.*”⁴¹ Med andre ord ligger forskjellene fra anpartsselskab til aktieselskab i formelle kriterier, ikke i selskapets økonomiske omfang o.l.

Lovens krav til hyppighet av underretning etter asl./asal. § 6-15 første ledd er som nevnt kun et minstekrav. I forarbeidene legges det til grunn at en hyppigere rapportering enn det som følger av loven kan fastsettes med grunnlag i styrets generelle instruksjonsadgang overfor daglig leder.⁴² Det er grunn til å tro at det i store aksje- og allmennaksjeselskaper med et mangfold av avtaleinngåelser og transaksjoner mv., kan være stadigere variasjoner i selskapets økonomiske stilling enn tilfellet er i mindre selskaper. Styret i store aksje- og allmennaksjeselskaper vil som regel også være mindre involvert i den daglige driften av selskapet enn styret i små selskaper. Skal styret i store aksje- og allmennaksjeselskaper etterleve sin plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, bør de derfor i konkrete tilfeller sørge for å ha hyppigere rapporteringer enn minstekravet i asl./asal. § 6-15 første ledd tilsier.

Når det gjelder hvilket omfang og detaljgrad daglig leders rapportering må ha for å holde styret orientert om selskapets økonomiske stilling, vil også dette, som forutsatt i forarbeidene, bl.a. ”*avgjøres konkret ut fra selskapets størrelse*”.⁴³ Underretningen vil typisk bygge på et perioderegnskap for rapporteringsperioden, men i selskap av en viss størrelse skal rapporteringen inneholde mer enn kun regnskapsrapportering.⁴⁴ Andre

⁴⁰ Sml. Werlauff s. 6.

⁴¹ Gomard s. 91.

⁴² NOU 1996: 3 s. 138-139.

⁴³ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 148. I svensk rett kommer betydningen av selskapets størrelse for rapporteringen forutsetningsvis frem i aktiebolagslagen (ABL) § 8:5.

⁴⁴ Aarbakke m.fl. s. 510.

opplysninger utover perioderegnskapet styret kan ha behov for å få, vil for eksempel være informasjon om fremtidige kontraktsforpliktelser, om planlagte investeringer, potensielle tap og nye gjeldsopptak. Selvsagt kan også mindre selskap ha behov for slik rapportering, men dette gjelder derimot ikke ubetinget. Selv om styret i store selskap ofte trenger mer omfattende rapportering enn styret i mindre selskap, behøver nødvendigvis ikke informasjon å være detaljpreget. Styret i store selskaper kan umulig forholde seg til alle detaljer i selskapets virke. En overordnet oversikt er derimot avgjørende for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling.

Vurderingen av om rapporteringen etter asl./asal. § 6-15 første ledd skal inneholde mer enn kun perioderegnskapet, må avgjøres konkret ut fra det enkelte selskaps situasjon. Det avgjørende må være hvorvidt perioderegnskapet gir styret tilstrekkelig grunnlag for å vurdere selskapets virksomhet, stilling og resultatutvikling, jfr. asl./asal. § 6-15 første ledd, eller om omstendighetene tilsier ytterligere og/eller grundigere rapportering. Jo større omfanget av en virksomhet er, jo større er behovet for styret til å vurdere rapporteringspliktens omfang. Også andre omstendigheter enn selskapets størrelse må tas i betraktning ved denne vurderingen, se punkt 2.2.2.3 – 2.2.2.6 nedenfor.

Et eksempel til illustrasjon kan tas i sontringen mellom et aksjeselskap med mange eiere og ansatte, kontra et aksjeselskap med kun en eier som samtidig er daglig leder og enestyre.⁴⁵ Styret i det førstnevnte selskap vil ofte ha et behov for hyppigere og mer omfattende rapportering fra daglig leder og/eller andre i administrasjonen, enn styret i det sistnevnte. Dette fordi styret i det største selskap har et større informasjonsbehov grunnet bl.a. organisatoriske forhold, samtidig som de er lite involvert i den daglige driften av selskapet. Styret i det mindre aksjeselskap har forutsetningsvis mindre å holde oversikten over, samtidig som det er mer involvert i selskapets løpende drift.

⁴⁵ For å kunne ha enestyre, må aksjekapitalen i selskapet beløpe seg på mindre enn tre millioner kroner, jfr. asl. § 6-1 første ledd annet punktum.

For at styret skal etterleve sin plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, må de sørge for et rapporteringssystem hvor rapporteringen etter asl./asal. § 6-15 første ledd er hyppig og omfattende nok i forhold til omfanget av virksomheten selskapet bedriver.

2.2.2.3 Selskapets finansielle situasjon

Selskapets finansielle situasjon har betydning for styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.⁴⁶

I forarbeidene uttrykkes det i forbindelse med asl./asal. § 6-12 tredje ledd at det i en økonomisk vanskelig situasjon for selskapet, kan bli stilt helt andre krav til styret enn i en mer normalisert situasjon.⁴⁷ Dette begrunnes i første rekke av hensyn til kreditorfellesskapet.

Det er i økonomisk vanskelige tider at interessen motsetninger mellom selskapets aksjonærer og kreditorer kan oppstå.⁴⁸ Aksjonærene vil være interessert i at selskapet fortsetter sin drift, noe kreditorene ikke nødvendigvis vil være enig i. En grunn til at aksjonærene i slike situasjoner ønsker at selskapet skal fortsette sin virksomhet, er at deres aksjeinnskudd normalt er tapt dersom selskapet legges ned. For kreditorene kan det derimot være interessant å avvikle driften på et tidspunkt hvor de enda kan få noe dekning for sine krav, mens en fortsatt drift innebærer risiko for større tap.

Hva som skal til for at et selskap kan sies å være i en anstrengt økonomisk situasjon, vil måtte avgjøres etter en konkret vurdering. Momenter av interesse ved denne bedømmelsen er bl.a. selskapets likviditet og suffisiens.⁴⁹ Et selskap som sliter med å betale regningene

⁴⁶ Se Tore Bråthen, Hans Cordt-Hansen og Hugo P. Matre s. 119 der det uttales at styrets aktivitetsplikt skjerpes dersom selskapets stilling er problematisk.

⁴⁷ NOU 1996: 3 s. 137.

⁴⁸ Sml. Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 475.

⁴⁹ Sml. lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs (konkursloven) § 61.

etter hvert som de forfaller, vil som oftest kunne anses å være i en anstrengt økonomisk situasjon. Det samme må kunne sies for et selskap med betraktelig mer gjeld enn eiendeler. Dersom inntekts- eller gjeldssituasjonen vil bedre seg i nær fremtid, kan imidlertid saken stille seg annerledes. For selskap som driver sesongbetont virksomhet kan man i perioder ha store variasjoner hva angår inntekter og kortsiktig gjeld.

Dersom selskapet er i en økonomisk vanskelig situasjon, vil styret som regel få en handleplikt, se punkt 2.2.4. nedenfor.

Hvis et selskap befinner seg i en vanskelig økonomisk situasjon, blir spørsmålet hva som kreves av styret for å etterleve plikten til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. En slik bedømmelse vil måtte avgjøres konkret for de enkelte selskap, sett i forhold til hvor anstrengt den økonomiske situasjonen er og bakgrunnen for dette. Generelt bør styret i en slik situasjon sørge for hyppigere og/eller mer omfattende underretning fra daglig leder og/eller administrasjonen. Her kan tenkes mer detaljerte opplysninger om selskapets kortsiktige/langsiktige gjeld, utestående kundefordringer, potensielle tap og grundige prognoser som gjør styret i stand til å vurdere konsekvensene av de ulike veivalg de står ovenfor.

LG 2003 s. 18140 (Gulating) gjaldt spørsmål om personlig erstatningsansvar for styreformann og daglig leder i et aksjeselskap. B var styreformann og daglig leder i Welco Entreprenør AS fra selskapet ble stiftet i 1997 til det ble tvangsoppløst i 2002. Den 27. februar 1998 inngikk A en kontrakt med selskapet om ombyggingsarbeider på sin bolig i Stavanger. A gikk senere til erstatningssøksmål mot bl.a. B, fordi selskapet ikke hadde økonomi til å rette mangelfullt arbeid på boligen. B ble i lagmannsretten ilagt erstatningsansvar etter asl. 1976 § 15-1 for ikke å ha vært så aktsom som han etter forholdene burde vært ved inngåelsen av kontrakten med A.⁵⁰ I dommen kommer

⁵⁰ Tilsvarende nå asl./asal. § 17-1.

lagmannsretten med en uttalelse om krav til styremedlemmers aktsomhet ved forvaltningen av et selskap. Uttalelsen henspeiler til styrets forvaltningsansvar i alminnelighet, og har derfor også overføringsverdi til styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Retten bemerker: ”*Slik lagmannsretten ser det, vil kravene til aktsomheten for styrets formann ... måtte anses som skjerpet når den finansielle situasjonen i selskapet er så svak som i dette tilfellet...*”. Det er liten tvil om at rettspraksis anerkjenner betydningen av et selskaps finansielle situasjons innvirkning på omfanget av styrets forvaltningsansvar i alminnelighet, herunder styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

2.2.2.4 Marked og konkurranse

Den type virksomhet et aksje- eller allmennaksjeselskap driver, kan ha betydning for omfanget av styrets plikt til å orientere seg om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.⁵¹

Hvis selskapet driver virksomhet i et utpreget konjunkturutsatt marked, må man kunne stille strengere krav til styrets orienteringsplikt, enn ved selskap som driver i mer stabile markeder. Stadige svingninger i forhold til pris og etterspørsel kan gi store utslag på selskapets økonomi og øke risikoen for at selskapet kommer i et økonomisk uføre. I slike selskap bør styret spesielt sørge for hyppige rapporteringer fra daglig leder og/eller administrasjonen vedrørende markeds- og resultatutvikling, samt prognoser/analyser som kan sette styret i stand til å iverksette nødvendige omstillingsvedtak i tide.

Et eksempel til illustrasjon kan her være et aksjeselskap som driver omfattende virksomhet innen oljebransjen. La oss si at selskapet mer spesifikt driver med utvinning, foredling og videresalg av gass- og oljeforekomster. Dette aksjeselskapets inntjening, og dermed økonomiske stilling som helhet, avhenger av prisen på olje og gass til enhver tid. Pris på

⁵¹ Aarbakke m.fl. s. 498. Sml. Tjølsen og Kilaas s. 23.

olje og gass varierer stadig. Variasjonene kan til tider være betydelige. Styret i et selskap som beskrevet ovenfor, har behov for hyppig underretning fra daglig leder og/eller andre i administrasjonen for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling til enhver tid. Hvis vi i forlengelsen av dette sammenligner med et aksjeselskap som driver med prosjektering og videresalg av fast eiendom innenfor et avgrenset geografisk område, for eksempel Oslo, er trolig behovet for rapportering mindre med hensyn til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Eiendomsmarkedet må på det skrivende tidspunkt sies å være ganske stabilt. Det må imidlertid her tas forbehold for særlige forhold, for eksempel der prosjektet er høyt belånt og ferdigstillelsen forsinkes. Da vil behovet for rapportering stille seg annerledes.

En dom som presiserer styrets orienteringsplikt hvor selskapet driver risikofylt virksomhet, finner vi i Rt. 1991 s. 119. Saken gjaldt spørsmål om erstatningsansvar for styremedlemmer etter asl. 1976 § 15-1.⁵² Saken omhandlet tap påført et rederi ved at befrakterselskapets styre angivelig ikke hadde besluttet og gjennomført innbefraktningen på et forsvarlig økonomisk grunnlag. Erstatningskrevet førte ikke frem. Høyesterett mente at det i aksjeselskaper må godtas en viss risiko for tap, uten at selskapets disposisjoner kan anses uforsvarlige av den grunn alene. At styret må ta hensyn til markeds- og resultatutviklingen ved vurderingen av om de enkelte disposisjoner for selskapet er forsvarlig, kommer tydelig frem i dommen hvor det uttrykkes følgende; *”Etter mitt syn har de to styremedlemmene holdt seg tilbørlig underrettet om så vel markedsutviklingen, som resultatutviklingen.”*

Tilsvarende argumenter som for selskap som opererer på ustabile marked, kan anføres for selskaper som driver i et marked der konkurransen om markedsandelene er betydelig. Tøff konkurranse kan føre til raske forandringer i den økonomiske situasjonen, og styret vil da etter sigende ha en skjerpet plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling.

⁵² Tilsvarende nå asl./asal. § 17-1.

Rapportering vedrørende markedsandeler og konkurrentenes atferd vil blant annet være av interesse her.

For at styret skal etterleve sin orienteringsplikt etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd, må de sørge for et rapporteringssystem hvor rapporteringen etter asl./asal. § 6-15 første ledd er hyppig og omfattende nok i forhold til det markedet selskapet opererer på, og i forhold til konkurransen her.

2.2.2.5 Beslutningens betydning for selskapet

Viktigheten av de beslutninger som styret skal fatte, har også betydning for dets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Asl./asal. § 6-12 tredje ledd må her ses i sammenheng med daglig leders rapporteringsplikt, jfr. asl./asal. § 6-15 første ledd.

Omfanget av daglig leders underretningsplikt etter asl./asal. § 6-15 første ledd må, som det uttrykkes i forarbeidene, vurderes i forhold til hvilke saker ledelsen har behandlet siden forrige rapportering, og betydningen av disse for vedkommende selskap.⁵³

Daglig leders underretningsplikt blir med andre ord strengere der saker av stor betydning for selskapet behandles, enn ved behandlingen av mindre betydningsfulle saker.

Tilsvarende gjelder for styrets plikt til å holde seg orientert om den økonomiske stillingen i en slik situasjon. Her er det viktig å merke seg at styret har en selvstendig aktivitetsplikt, og selv i siste omgang er ansvarlige for at de er godt nok opplyst.⁵⁴ Styret bør etter dette sørge for skjærpede krav til daglig leders rapportering når selskapet behandler og avgjør saker av stor betydning.

⁵³ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 148.

⁵⁴ Aarbakke m.fl. s. 498.

Hvilke saker som må anses å være av stor betydning for selskapet vil måtte avgjøres etter en konkret helhetsvurdering. Saker av stor betydning for et selskap, behøver nødvendigvis ikke å være det for et annet. En investering på en million kroner vil kunne være av stor betydning for et lite aksjeselskap, hvor konsekvensene av en mislykket avgjørelse kan true dets fremtid. For et selskap som Statoil, vil derimot en tilsvarende investering neppe bety det samme. Generelt må man ved vurderingen av en saks betydning for et selskap se hen til selskapets størrelse, likviditet, suffisiens og marked mv. Eksempler på behandling av saker som nesten alltid vil være av stor betydning for selskapet uansett størrelse og andre omstendigheter, vil være der selskapet vurderer oppkjøp av andre selskaper eller foretar andre avgjørende strategiske beslutninger.

Et eksempel til illustrasjon kan her være der AS X vurderer å kjøpe en betydelig aksjepost i AS Y. AS Y driver en risikofylt virksomhet, men markedsanalyser spår en formidabel økonomisk vekst på vedkommende område. AS X må ta opp betydelige lån for å få kjøpt aksjeposten, da store deler av egenkapitalen deres er bundet opp. Styret kan her ha behov for å få rapporter om den finansielle, tekniske og juridiske situasjon i AS Y, samt om dets ledelse og miljø.

For at styret skal etterleve sin plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, må de sørge for et rapporteringssystem hvor rapporteringen etter asl./asal. § 6-15 første ledd er hyppig og omfattende nok i forhold til betydningen av de saker selskapet til enhver tid har under behandling.

2.2.2.6 Styrets rolle

Styrets rolle i selskapet kan få betydning for styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Asl./asal. § 6-12 tredje ledd må her ses i sammenheng med daglig leders rapporteringsplikt, jfr. asl./asal. § 6-15 første ledd.

I forbindelse med omfanget av daglig leders underretningsplikt må det, som uttrykt i forarbeidene, legges vekt på hva slags rolle styret selv har i selskapet. Det gis anvisning på at det stilles mindre krav til rapportering fra daglig leder der styret opptrer aktivt i forvaltningen, enn der de i første rekke har en tilsynsfunksjon.⁵⁵

Styret har med andre ord et større selvstendig ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling når de deltar aktivt i forvaltningen, enn tilfellet er for det typiske tilsynsstyret hvor daglig leder har den aktive rollen med å fremskaffe informasjon.

At styret er involvert i selve utførelsen av selskapets forvaltning kan for eksempel være tilfellet i små aksjeselskaper, satt på spissen der samme person er hovedaksjonær, daglig leder og eneste medlem av styret.⁵⁶ Her må man kunne gå ut fra at vedkommende er informert om det meste som skjer i selskapet av betydning for dets økonomiske stilling. Vedkommende vil altså ha et større selvstendig ansvar for å sette seg inn i selskapets økonomiske stilling, enn der styremedlemmene ikke har noen andre roller i selskapet ved siden av styrevervet.

2.2.3 Omfanget av orienteringsansvaret og forholdet til styrets undersøkelsesadgang

For at styret skal etterleve plikten til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, er det ikke alltid godt nok at styret slår seg til ro med rapporteringen fra daglig leder eller andre i administrasjonen. At det er styret selv som i siste omgang har det overordnede ansvar for å være tilstrekkelig informert om selskapets økonomiske stilling, kommer tydelig frem i to avgjørelser avsagt av lagmannsretten på begynnelsen av 1990- tallet.

⁵⁵ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 148.

⁵⁶ For å kunne ha enestyre, må aksjekapitalen i selskapet beløpe seg på mindre enn tre millioner kroner, jfr. asl. § 6-1 første ledd annet punktum.

I LE 1991 s. 1833 (Eidsivating) ble styremedlem (enestyre) holdt erstatningsansvarlig for tap oppstått som følge av mislighold av kontrakt. Vedkommende hadde bevisst unnlatt å holde seg orientert om forhold vedrørende selskapets økonomiske stilling. Dommen er avsagt på et tidspunkt hvor styrets ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling ikke var lovregulert. Et slikt ansvar fulgte likevel av styrets alminnelige forvaltningsansvar.⁵⁷ Uttalelsene i dommen må sies direkte å angå det som nå er lovfestet om styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling i asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Retten uttalte følgende: ”*Retten finner at et styremedlem ikke kan holde seg bevisst uvitende om den virksomhet som foregår i det selskap hun er styremedlem i og på den måten unngå ansvar.*”.

En annen dom som kan tjene til illustrasjon er Gulating lagmannsrettsdom 13. desember 1990.⁵⁸ Også denne er avsagt på et tidspunkt hvor styrets ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling ikke var lovregulert. Et slikt ansvar fulgte likevel av styrets alminnelige forvaltningsansvar.⁵⁹ Dommen omhandlet et aksjeselskap med to aksjonærer som samtidig utgjorde styret. Den ene av aksjonærene var også daglig leder. Vedkommende personer hadde hyret profesjonell regnskapsfører til å forestå regnskapsføringen. En leverandør gjorde så sitt krav på manglende betaling fra selskapet gjeldende mot de to i kraft av deres verv som styremedlemmer. Disse hevdet imidlertid på sin side at de hadde overlatt all økonomisk kontroll til regnskapsfører, og at de derfor ikke hadde kunnskap om selskapets vanskelige økonomiske stilling på det aktuelle tidspunkt. Styremedlemmene fikk ikke medhold i lagmannsretten som uttalte: ”*det påhviler personer som innehar slike helt sentrale posisjoner i styret og driften av et aksjeselskap et selvstendig ansvar til å holde seg à jour med selskapets forretningsforhold*”.

⁵⁷ Andenæs s. 292. Se også NOU 1996: 3 s. 43 der det kommer til uttrykk at denne plikten ligger innenfor styrets alminnelige plikter.

⁵⁸ Sak nr. 1989-00256. Dommen er ikke publisert.

⁵⁹ Andenæs s. 292. Se også NOU 1996: 3 s. 43 der det kommer til uttrykk at denne plikten ligger innenfor styrets alminnelige plikter.

Det er, i samsvar med uttalelsene i de ovenfor beskrevne dommer, utvilsomt at styret har det overordnede ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling. Ansvaret for at de er tilstrekkelig informert ligger på dem selv. Styremedlemmer kan ikke la være å holde seg informert om hva som skjer i selskapet, og med det unngå et eventuelt straff og/eller erstatningsansvar.

Styret har altså en selvstendig aktivitetsplikt, og kan av den grunn ha oppfordring til å gjøre grundigere undersøkelser, jfr. asl./asal. §§ 6-12 fjerde ledd og 6-15 annet ledd.⁶⁰ Dette skal bl.a. gjøres der daglig leder ikke gir tilstrekkelig underretning til at styret kan holde seg orientert.⁶¹ Er for eksempel selskapet i en økonomisk vanskelig situasjon, holder det ikke med kun periodevis regnskapsrapportering. Her må styret sørge for grundigere undersøkelser vedrørende gjeldssituasjon, utestående fordringer, potensielle tap osv. Etter asl./asal. § 6-12 fjerde ledd første punktum kan styret iverksette ”*de undersøkelser det finner nødvendig for å kunne utføre sine oppgaver*”. Bestemmelsen er ny i forhold til asl. 1976. At styret kunne iverksette undersøkelser gjaldt i og for seg også tidligere, men det kan ha en viss betydning at det nå lovfestes uttrykkelig.⁶² Bestemmelsen hjemler ikke bare en rett for styret til å iverksette undersøkelser, men også en plikt.⁶³ Formålet med bestemmelsen er å muliggjøre en effektiv kontroll med daglig leder.⁶⁴ Styret er selskapets øverste forvaltningsorgan, og skal i utgangspunktet ha tilgang til alle opplysninger ved en slik undersøkelse.⁶⁵

⁶⁰ NOU 1996: 3 s. 137. Sml. Dotevall s. 171 der det uttrykkes at styret har en generell aktivitetsplikt for å oppfylle sine plikter.

⁶¹ Sml. Tjølsen og Kilaas s. 23.

⁶² Andenæs s. 292-293.

⁶³ NOU 1996: 3 s. 137.

⁶⁴ Ibid. s. 137.

⁶⁵ Tore Bråthen, Hans Cordt-Hansen og Hugo P. Matre s. 119.

Etter asl/asal. § 6-15 annet ledd første punktum kan styret ”til enhver tid kreve at daglig leder gir styret en nærmere redegjørelse om bestemte saker”. Dette følger for så vidt allerede av styrets alminnelige overordningsforhold overfor daglig leder, jfr. asl./asal. § 6-14 første ledd, men bestemmelsen innebærer en konkretisering av styrets rett til å kreve redegjørelse.⁶⁶ Asl. 1976 hadde ingen uttrykkelig regel tilsvarende asl./asal. § 6-15 annet ledd, men måtte forstås på samme måte.⁶⁷ Som selskapets øverste forvaltningsorgan skal styret i utgangspunktet ha tilgang til alle opplysninger.⁶⁸ Saker styret ber daglig leder redegjøre for, må naturligvis gjelde selskapets virksomhet, selv om dette ikke er sagt uttrykkelig i lovteksten.⁶⁹

2.2.3.1 Når har styret plikt til å gjøre nærmere undersøkelser?

I forbindelse med omfanget av daglig leders underretningsplikt etter asl./asal. § 6-15, ble det tidligere gjengitt delvise uttalelser fra forarbeidene. Forarbeidene uttalte i sin helhet: ”Hvor omfattende og detaljert redegjørelsen skal være, må avgjøres konkret ut fra selskapets størrelse, hva slags saker daglig leder har hatt til behandling siden forrige underretning, og hvor stor betydning disse sakene må anses å være for vedkommende selskap. Det må også legges vekt på hva slags rolle styret selv har i selskapet.”⁷⁰

Denne uttalelsen må ikke bare gjelde daglig leders underretningsplikt etter asl./asal. § 6-15 første ledd, men også styrets plikt til å kreve nærmere undersøkelser etter asl./asal. § 6-15 annet ledd. Av den grunn vil mange av de faktorene eller forhold som får betydning for omfanget og detaljgraden av daglig leders redegjørelser, kunne få betydning for når styrets undersøkelsesplikt trer inn. En inngående drøftelse av de omstendigheter som gir styret en

⁶⁶ Aarbakke m.fl. s. 511.

⁶⁷ Andenæs s. 295.

⁶⁸ Se Bråthen i Magma 2003 nr. 2 s. 20.

⁶⁹ NOU 1996: 3 s. 139.

⁷⁰ Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 148.

oppfordring til å gjøre nærmere undersøkelser vil derfor i noen henseender føre til gjentakelser. Den videre fremstillingen vil av den grunn gjøres kortfattet for de forhold som er behandlet i det foregående.

Selskapets form, størrelse, finansielle situasjon, marked, konkurranse, samt styrets rolle og beslutningers betydning for selskapet, er alle omstendigheter som kan innvirke på omfanget av styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og dermed til styrets plikt til eventuelt å gjøre nærmere undersøkelser. Styret bør for eksempel foreta grundigere undersøkelser der markedet endrer seg dramatisk, omsetningen faller, eller selskapet mister verdifulle kunder. Hvorvidt styret plikter å gjøre nærmere undersøkelser vil måtte avgjøres etter en konkret helhetsvurdering for det enkelte selskap. Alle de ovenfor beskrevne omstendigheter er drøftet i punkt 2.2.2 i tilknytning til omfanget av daglig leders underrettningsplikt. Vurderingstemaet er her likt, og jeg henviser derfor til dette punkt.

Mistenkelige forhold tilknyttet daglig leder kan gi styret en oppfordring til å gjøre nærmere undersøkelser. Daglig leder kan av ulike årsaker holde tilbake informasjon fra styret. Eksempler her kan være at han har gått utover selskapets vedtekter eller styrets instruksjoner, eller at han har bedrevet straffbare handlinger mot selskapet; typisk bedrageri, utroskap o.l. Der styret/styremedlem(mer) mistenker at daglig leder ikke gir styret tilstrekkelig informasjon om selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, vil styret kunne ha plikt til å iverksette grundige undersøkelser; ikke bare av selskapets saker (asl./asal. § 6-15 annet ledd), men også av daglig leder personlig (asl./asal. § 6-12 fjerde ledd). Dette kan bl.a. innebære at styret skaffer seg en oversikt over hvilke transaksjoner daglig leder har foretatt, samt undersøke de forhold daglig leder har hatt til selskapets forbindelser (f.eks. selskapets bankforbindelse). Utenforstående ekspertise må kunne hyres av styret for å undersøke overnevnte forhold.

Et eksempel fra rettspraksis som kunne tilsi en undersøkelsesplikt fra styrets side finner vi i Rt. 1998 s. 1354. Daglig leder i et aksjeselskap hadde drevet med valutaspekulasjoner som påførte rederiet han jobbet for et tap på 155 millioner kroner. For hver valutatransaksjon,

uavhengig om den medførte gevinst eller tap, ble det overført et beløp til en konto han disponerte i utlandet. Personen ble dømt til ubetinget fengsel i fem år og seks måneder for grov utroskap og mangelfull regnskapsføring. Et spørsmål av interesse i denne sammenheng, er om styret i rederiselskapet burde fattet mistanke på et tidligere tidspunkt, og av den grunn pliktet å gjøre nærmere undersøkelser rundt daglig leders valutahandel. Dette spørsmålet kom aldri opp for domstolen, da de ledende aksjonærene avtalte at ansvar mot selskapet styremedlemmer ikke skulle gjøres gjeldende. Saken er i så måte også illustrerende for at styremedlemmers eventuelle ansvar ofte ikke blir påtalt. Det ble for øvrig reist sak mot selskapets revisor for ikke å ha gjort nok for å hindre daglig leders valutahandel. Denne saken, avgjort i Rt. 2003 s. 696, vil det bli redegjort for når det senere skal ses på forholdet mellom styrets og revisors ansvar under punkt 2.3.5.

Et annet eksempel fra rettspraksis hvor styret etter rettens mening ikke hadde gjort grundige nok undersøkelser om selskapets økonomiske stilling, finner vi i RG 2003 s. 425. Saken gjaldt et aksjeselskaps erstatningskrav mot revisor. Tamro Distribution AS (Tamro) drev engrosomsetning av legemidler i det norske marked. Høsten 2000 ble det avdekket feil i Tamros regnskap for 1998 og 1999. I begge årene var varelagrene overvurdert, og i 1999 var i tillegg kundefordringer for høyt angitt. Feilene hadde sammenheng med regnskapsmessige manipulasjoner av selskapets økonomisjef. Tamro gikk så til søksmål mot revisor, ved revisjonsselskapet KPMG, for ikke å ha avdekket regnskapsfeil foranlediget av selskapets økonomisjef for årene 1998 og 1999. Retten påla revisor erstatningsansvar, men lempet delvis på dette med grunnlag i styrets medvirkeransvar. Retten mente at styret ikke hadde gjort nok for å avdekke økonomisjefens regnskapsmanipulasjoner, og at selskapet av den grunn måtte bære en større del av tapet selv. Det uttales videre at styret hadde valgt en organisasjonsstruktur for selskapet som gjorde økonomisjefen enerådende på området for regnskap. Dette måtte igjen tilsi et større behov for kontroll av vedkommende, og et større selvstendig ansvar for styret. Retten mente følgelig at styret i foreliggende sak burde gjort grundigere undersøkelser med økonomisjefens bestyrelse av regnskapet.

2.2.4 Forholdet til asl./asal. § 3-4 og § 3-5

Styrets plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, har en klar sammenheng med forsvarlighetsstandarden i asl./asal. § 3-4 og styrets handleplikt etter asl./asal. § 3-5.⁷¹ Bestemmelsene må sies å supplere hverandre.

Asl./asal. § 3-4 har ingen parallell til aksjeloven 1976.⁷² Det må likevel antas at en tilsvarende plikt forelå før aksjelovene av 1997.⁷³ Asl./asal. § 3-5 må sies å avløse aksjeloven 1976 § 11-12 fjerde ledd og § 9-6a.⁷⁴ Asl. § 3-5 svarer med et unntak til asal. § 3-5, og bestemmelsene vil derfor bli omtalt samlet, med mindre noe annet er hensiktsmessig.⁷⁵

Asl. §§ 3-4 og 3-5 er i overensstemmelse med de krav som EU stiller til medlemsland og EØS-land, jfr. EUs annet selskapsdirektiv art. 17.⁷⁶

Asl./asal. § 3-4 stiller krav om at selskapet ”... til enhver tid [skal] ha en egenkapital som er forsvarlig ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet”.

Asl./asal. § 3-5 pålegger i forlengelsen av dette, en handleplikt for styret ”Hvis det må antas at egenkapitalen er lavere enn forsvarlig ...”.

Styrets plikt til å sørge for at selskapet har et forsvarlig kapitalgrunnlag er, i likhet med styrets forvaltningsansvar ellers, først og fremst oppstilt til beskyttelse av selskapsinteressen, dvs. både til vern av aksjonærfellesskapet og kreditorfellesskapet.⁷⁷

⁷¹ NOU 1996: 3 s. 43. Se også Perland, Tidsskrift for forretningsjus nr. 2 1999 s. 143.

⁷² Aarbakke m.fl. s. 181.

⁷³ Ot.prp. nr. 19 (1974-75) s. 16 og Rt. 1996. s. 672 åpner for erstatningsansvar for underkapitalisering.

⁷⁴ Aarbakke m.fl. s. 184.

⁷⁵ Forskjellen gjelder der egenkapitalen i selskapet er blitt mindre enn halvparten av aksjekapitalen. Styret i AS må da handle ”innen rimelig tid”, mens styret i ASA må handle tilsvarende ”innen seks måneder”.

⁷⁶ Annet rådsdirektiv av 13. desember 1976, 77/91/EØF.

I dansk rett gjelder en tilsvarende regel som i asl./asal. § 3-4 for aktieselskaper, jfr. aktieselskabsloven (ASL) § 54, stk. 3, 1 pkt. Imidlertid har danskene ikke en tilsvarende regel for anpartsselskaper i anpartsselskabsloven. Juridisk teori uttaler i denne forbindelse; ”Regelen er ikke gentaget i ApSL, og særlige lovfæstede retningslinier om organisatoriske spørsmål er i det hele næppe påkrævet i mindre selskaber.”. Dette betyr at det er kun i de selskaper med en aksjekapital over 500.000 danske kroner styret har ansvar for å ta stilling til egenkapitalens forsvarlighet. I norsk rett gjelder forsvarlighetsregelen i asl./asal. § 3-4 både for aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper. Følgelig vil norsk og dansk rett være ulik for norske aksjeselskaper kontra danske anpartsselskaper, mens rettsstillingen hovedsakelig her er lik for norske allmennaksjeselskaper og danske aktieselskaper.

Ordlyden i asl./asal. § 3-4 angir ikke eksplisitt hvem som skal se til at egenkapitalen i selskapet er forsvarlig. Bestemmelsen kan derfor ha betydning for alle organer i selskapet, herunder styret, generalforsamlingen, daglig leder og den eventuelle bedriftsforsamling. Med tanke på at ansvaret for forvaltningen av selskapet påligger styret, synes det likevel forutsatt at regelen primært retter seg mot dem.⁷⁸ At styret har en handleplikt når egenkapitalen ikke er forsvarlig, jfr. asl./asal. § 3-5, forsterker en slik tolkning.

I forsvarlighetsvurderingen etter asl./asal. § 3-4 kan ikke egenkapitalen vurderes isolert. Det må foretas en samlet vurdering, der også selskapets øvrige økonomiske stilling og kapitalgrunnlag naturlig hører med.⁷⁹ Bestemmelsen suppleres med andre ord av asl./asal. § 6-12 tredje ledd, hvor styret plikter å være orientert om selskapets økonomiske stilling i sin helhet. For at styret skal kunne vurdere forsvarligheten av selskapets egenkapital, må det som for styrets ansvar etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd, foreligge et rapporteringssystem. Dette må gi tilstrekkelig informasjon til å vurdere selskapets

⁷⁷ Se Rt. 1993 s. 1399 som slår fast at selskapsinteressen både består av aksjonærfellesskapets og kreditorfellesskapets interesser. Sml. Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 502.

⁷⁸ Se Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 502.

⁷⁹ Slik forstår jeg NOU 1996: 3 s. 102. Se Bråthen s. 113.

kapitalstilling. I tillegg må styret opprette kontrollrutiner som kan avdekke feil og unøyaktigheter i rapportene styret baserer sine vurderinger på.⁸⁰

Asl./asal. § 3-4 krav om at egenkapitalen skal være forsvarlig ”til enhver tid”, innebærer at selskapets økonomiske situasjon må vurderes fortløpende, og ikke bare i forbindelse med årsregnskapet.⁸¹ Hvor hyppig og grundige rapporteringen og dermed styrets vurderinger behøver å være, må avgjøres konkret bl.a. ”*ut fra risikoen ved og omfanget av virksomheten i selskapet*”, jfr. asl./asal. § 3-4.

Sammenhengen mellom asl./asal. §§ 3-4 og 6-12 tredje ledd kommer tydelig frem i forarbeidene, som uttaler at asl./asal. § 3-4 har sin formentlig viktigste funksjon ved at en slik rettslig standard gir selskapet en påminnelse og en oppfordring til å foreta fortløpende vurderinger av selskapets økonomiske stilling, og til å iverksette nødvendige tiltak.⁸² Når styret vurderer om egenkapitalen i selskapet er forsvarlig, jfr. asl./asal. § 3-4, må de samtidig vurdere selskapets øvrige økonomiske stilling. På denne måten bidrar asl./asal. § 3-4 til at styrets plikter etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd etterleves.

Et eksempel fra rettspraksis som viser de nære forbindelseslinjene mellom asl. § 3-4 og asl. § 6-12 tredje ledd, finner vi i TLARV 2006 s. 11940 (Larvik Tingrett).⁸³ Saken gjaldt erstatningskrav fra konkursrammet aksjeselskap overfor styremedlemmer og selskapets valgte revisor, jfr. asl. §§ 3-4, 3-5 og 17-1 og revl. §§ 5-1, 5-2 og 8-1. X AS drev med transportvirksomhet; i all hovedsak containertransport med innleid skip. Selskapet gikk med underskudd i flere år uten at det ble handlet fra verken styret eller revisors side. Disse ble funnet solidarisk ansvarlige for erstatning pålydende 5 millioner kroner, dog slik at revisors ansvar ble begrenset til 500 000 kroner. Retten mente at styret ikke hadde oppfylt

⁸⁰ Sml. Løvdal, Tidsskrift for forretningsjus nr. 4 2003 s. 529.

⁸¹ Aarbakke m.fl. s. 183. Dette samsvarer med asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

⁸² Ot.prp. nr. 36 (1993-94) s. 68. Se Aarbakke m.fl. s. 181.

⁸³ Det må tas forbehold for betydningen av denne sak da dommen er påanket og derfor ikke rettskraftig.

den plikt som ligger i asl. § 3-4 om at selskapet til enhver tid skulle ha en forsvarlig egenkapital. Et avgjørende argument var at selskapet innga oppbudsbegjæring mer enn 2,5 år etter at det i realiteten var insolvent. Retten mente videre at styret måtte klandres da de ikke hadde etablert tilstrekkelige rutiner for å sikre økonomisk kontroll, eller søkt kyndig bistand for å avhjelpe dette. Dette måtte være tilfelle da styret, til tross for selskapets anstrengte likviditet, ikke maktet å se selskapets egenkapitalbehov. At styret plikter å etablere rutiner for økonomisk kontroll med selskapets anliggender er en forutsetning for styrets etterlevelse av asl. § 6-12 tredje ledd.

Asl./asal. § 3-5 oppstiller en handleplikt rettet mot selskapets styre, og forutsetter at styret har en plikt til fortløpende å vurdere selskapets økonomiske situasjon, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.⁸⁴ Hensikten med regelen er at styret skal kunne sette i verk tiltak mens det fortsatt er mulig å redde selskapet eller redusere tapet.⁸⁵ Asl./asal. § 3-5 presiserer og skjerper styrets ansvar når selskapet ikke lenger er i en normalsituasjon. Styret pålegges da en aktivitetsplikt, jfr. forarbeidene.⁸⁶ Bestemmelsen supplerer med andre ord styrets skjerpede plikt til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling når dette befinner seg i en finansiell anstrengt stilling. Styrets ansvar etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd har på denne måten en sammenheng med styrets handleplikt etter asl./asal. § 3-5.⁸⁷

At styret har et skjerpet ansvar for å holde seg informert om selskapets økonomiske stilling når det befinner seg i et økonomisk uføre, kommer frem i LF 2004 s. 987 (Frostatting). Styreleder ble her bl.a. saksøkt for brudd på aksjelovens § 3-4. Han ble anklaget for ikke å ha gjort nok for å avklare selskapets stilling med tanke på resultat, likviditet mv. Styremedlemmet ble under dissens frikjent for disse anklagene. Lagmannsrettens mindretall kom imidlertid med en generell uttalelse vedrørende styrets ansvar for selskapets

⁸⁴ Aarbakke m.fl. s. 185.

⁸⁵ Se Bråthen i Magma 2001 nr. 6 s. 9.

⁸⁶ NOU 1996: 3 s. 146.

⁸⁷ Ibid. s. 43. Se også Perland s. 143.

forsvarlige egenkapital, som viser den nære sammenhengen til styrets ansvar for å være orientert om selskapets økonomiske stilling; ”Det er styreleders ansvar at forvaltningen av selskapet fungerer ved at selskapets regnskap er à jour, og at en har tillit til den informasjon som gis om selskapets resultat og stilling.”⁸⁸

2.3 Styrets kontroll av selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning

2.3.1 Generelt

Styret i aksje- og allmennaksjeselskap har ansvar for å ”påse at dets [dvs. selskapets] virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll”, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.⁸⁹ At styret sørger for slik kontroll bidrar til å beskytte selskapskapitalen, herunder bl.a. forhindre forsøk på økonomisk kriminalitet.⁹⁰

Med ”kontroll” siktes der her til den interne kontroll som skal utføres av selskapets egne ansatte, og ikke til den eksterne revisors kontroll.⁹¹ Forholdet til den eksterne revisors kontroll vil bli nærmere behandlet under punkt 2.3.4.

En viktig forutsetning for å oppnå god internkontroll er at det er etablert klare og konsistente målformuleringer for selskapets virksomhet på de ulike nivåene i organisasjonen, og at foretakets risikoprofil er klart definert.⁹² Målet med kontrollen er å gi

⁸⁸ Uttalelsen stred ikke imot flertallets standpunkter. Uttalelsen må anses som en del av dommens obiter dictum.

⁸⁹ Det er gitt tilsvarende regler i svensk og dansk rett. I svensk rett reguleres ansvaret i aktiebolagslagen (ABL) § 8:4 3 st. I dansk rett reguleres ansvaret i anpartsselskabsloven (ApSL) § 20, stk. 1, 2. pkt og aktieselskabsloven (ASL) § 54, stk. 3, 2. pkt.

⁹⁰ Dette vil, som nevnt innledningsvis, være både i selskapets, aksjonærenes og kreditorenes interesse.

⁹¹ Aarbakke m.fl. s. 498.

⁹² Kredittilsynets rundskriv 16/2003 til forskrift 1997.06.20.nr.1057 om internkontroll i banker og forsikringsselskaper m.v. Rundskrivet uttrykker at forskriften bl.a. bygger på prinsippene bak asl./asal. § 6-12. Se og forskriftens § 2-1.

effektiv og hensiktsmessig drift, pålitelig intern og ekstern rapportering, samt overholde lover og interne retningslinjer.⁹³ Internkontrollen er en kontinuerlig prosess som iverksettes, gjennomføres og overvåkes av foretakets styre, ledelse og øvrige ansatte. Ved store endringer i virksomheten og i markedene, er det viktig at styre og ledelse legger økt vekt på foretakets interne kontroll.⁹⁴

For dårlig internkontroll kan gi mindre effektiv og hensiktsmessig drift. Videre vil det være vanskeligere å oppdage tilfeller hvor daglig leder eller andre misbruker selskapsmidlene til egne vinning, for eksempel ved underslag.

2.3.2 Gjenstand for kontroll

Det er selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning som er gjenstand for kontroll etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

At styret skal påse kontroll med ”*virksomheten*”, innebærer neppe mer enn en gjentakelse av styrets plikt til å sørge for forsvarlig organisering av virksomheten etter § 6-12 første ledd annet punktum.⁹⁵

LB 2002 s. 1259 gjaldt konkurskarantene av styreformann i et aksjeselskap, jfr. konkursloven § 142 første ledd nr. 2. I denne forbindelse kom retten med uttalelser om styrets plikt til å føre kontroll med virksomheten. Styreformannen i selskapet mente han ikke kunne ilegges konkurskarantene da han hadde lite kjennskap til driften av selskapet; hans verv var av mer formell karakter. Lagmannsretten uttalte med henvisning til asl. § 6-12; ”*Som styreformann hadde således A klare plikter til å føre kontroll med virksomheten i X AS. Dersom han ikke kjente til hvordan selskapet ble drevet, kan han i alle fall bebreides for at han ikke førte kontroll og sørget for at selskapets virksomhet ble*

⁹³ Ibid.

⁹⁴ Ibid.

⁹⁵ Andenæs s. 292.

bragt inn i lovlige og forsvarlige forhold.”. Med andre ord er det styrets ansvar å påse kontroll med selskapets virksomhet, det er ingen unnskyldning at man er uvitende om forhold som ville blitt avdekket ved en slik kontroll.

At styret skal påse kontroll med ”regnskapet”, innebærer å sørge for at regnskapet blir utarbeidet i tråd med regnskapsloven og andre regler og retningslinjer, samt å se til at innholdet stemmer overens med de virkelige forhold. Alle aksje- og allmennaksjeselskaper plikter å avgi regnskap, jfr. rskl. § 1-2 første ledd nr. 1 og 2, samt se til at dette er i samsvar med reglene i regnskapsloven, jfr. rskl. § 3-1 første ledd.⁹⁶ Dette innebærer bl.a. at årsregnskapet må gi et rettviseende bilde av selskapets eiendeler og gjeld, finansielle stilling og resultat, jfr. rskl. § 3-2a første ledd.⁹⁷

I LG 1993 s. 1135 ble styreformann/daglig leder i et aksjeselskap idømt erstatningsansvar for unnlattelse av å opplyse om selskapets svake økonomi overfor medkontrahent som ikke fikk oppgjør for utført arbeid. Dommen er avsagt på et tidspunkt hvor styrets ansvar for å påse betryggende kontroll av regnskap og formuesforvaltning var regulert i aksjeloven av 1976 § 8-7. Bestemmelsen tilsvarende i all hovedsak asl/asal. § 6-12 tredje ledd.⁹⁸

Styreformann Milde hevdet at han ikke forsto hvor svak selskapets økonomiske situasjon var, og han mente uansett at det var et berettiget håp om at den økonomiske situasjon skulle bedre seg. Dette ble ikke hørt, og retten uttaler i denne forbindelse; ”Milde må ha forstått at selskapet var i en meget vanskelig økonomisk situasjon og at det ikke forelå omstendigheter som tilsa noen positiv endring av situasjonen. Han kan ikke høres med at han på grunnlag av manglende regnskapsinnsikt ikke forsto selskapets svake økonomiske situasjon ... I egenskap av styreformann og daglig leder har han plikt til i nødvendig grad å sette seg inn i selskapets regnskaper.”.

⁹⁶ Lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v.

⁹⁷ Sml. Fjerde rådsdirektiv av 25. juli 1978, 78/660/EØF artikkel 2 nr. 3.

⁹⁸ For en mer utfyllende vurdering; se under punkt 2.1 i fremstillingen.

At styret skal påse kontroll med ”*formuesforvaltningen*”, innebærer at det må utarbeides regler for bruk av selskapskapitalen, herunder bl.a. rapporteringer om forretningsførsel, lån, investeringsplaner og annen forvaltning av kapital.

2.3.3 Betyggende kontroll

Hvorvidt styret har innført kontrolltiltak av slik karakter at den kan betegnes som betryggende, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, må avgjøres konkret for det enkelte selskaps vedkommende. Kravet til kontrolltiltakenes innhold vil måtte variere med selskapets størrelse, risikoen ved utøvelsen av virksomheten og andre lignende omstendigheter. Generelt må det kunne kreves at styret har ansvaret for å få utformet retningslinjer og regler for forvaltningen av selskapskapitalen.⁹⁹ Dette vil kunne være regler om hvordan selskapskapitalen skal anvendes, hvem som har kompetanse til å anvende den o.l., dersom dette ikke allerede er avklart i lov eller vedtekter.

Skal styret oppfylle sitt ansvar, er det imidlertid ikke nok at de har innført tiltak av betryggende karakter. Styret må og ha ansvaret for at de innførte kontrolltiltak faktisk etterleves av selskapets daglige leder, administrasjon og andre ansatte. Hvis de ansatte ikke følger selskapets retningslinjer, eller i verste fall ikke er klar over dem, kan styret ikke sies å ha etterlevd plikten til å påse betryggende kontroll av selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning.

⁹⁹ Aarbakke m.fl. s. 498. Tilsvarende for aktieselskaber i dansk rett, jfr. aktieselskabsloven (ASL) § 54, stk. 2, 1. pkt.

2.3.4 Forholdet mellom styrets ansvar og daglig leders ansvar

Det følger av asl./asal. § 6-14 fjerde ledd at daglig leder ”skal sørge for at selskapets regnskap er i samsvar med lov og forskrifter, og at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte”.¹⁰⁰

Spørsmålet blir så hvordan ansvaret daglig leder pålegges etter denne, skal vurderes i forhold til styrets ansvar for å påse at selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

Det er, som redegjort for ovenfor, styret som har det overordnede ansvar for at det er betryggende interne kontrolltiltak i selskapet, og et ansvar for at disse kontrolltiltak faktisk etterleves i praksis. Den daglige og praktiske oppfølgingen av slike tiltak/regler må imidlertid kunne overlates til daglig leder.¹⁰¹ Han må sørge for at kontrollen blir dokumentert, gjennomført og overvåket på en forsvarlig måte.¹⁰² Videre er daglig leder sentral for å etablere et godt kontrollmiljø på alle nivåer i foretaket. Styrets ansvar vil således ha karakter av en tilsynsplikt.

Det nærmere innhold av daglig leders ansvar for formuesforvaltning var oppe i Rt. 1992 s. 1451. Saken gjaldt daglig leders straffansvar, men forutsetning for straffen var brudd på forvaltningsansvaret.

A var daglig leder i både X AS og Y AS. X AS var forretningsfører for Y AS. To gjeldsbrev, utstedt av Y til X, hvert pålydende 50 millioner kroner, og av X pantsatt som

¹⁰⁰ Dansk og svensk rett må sies å ha tilsvarende bestemmelser. Ansvaret er i svensk rett regulert i aktiebolagslagen (ABL) § 8:29 3 st., mens det i dansk rett reguleres i anpartsselskabsloven (ApSL) § 20, stk. 1, 1. pkt. og aktieselskabsloven (ASL) § 54, stk. 3, 3. pkt.

¹⁰¹ Aarbakke m.fl. s. 498.

¹⁰² Forskrift 1997.06.20 nr. 1057 § 2-2. Forskriften angår internkontroll i banker og forsikringsselskaper m.v. Forskriftens bestemmelse bygger bl.a. på prinsippene bak asl./asal. §§ 6-14 og 6-15.

sikkerhet for egen gjeld, ble ved uaktsomhet ikke tilbakelevert da Y gjorde opp sin gjeld etter omsetningsgjeldsbrevene. Fordi Y ikke fikk tilbakelevert gjeldsbrevene, måtte dette selskap betale om igjen til pantøverne da X på et senere tidspunkt misligholdt sitt lån. A ble idømt ubetinget fengsel og bot for overtredelse av straffeloven § 276 jfr. § 275 og asl. 1976 § 17-1 tredje ledd jfr. § 8-7 fjerde ledd.

Rt. 1992 s. 1451 omhandlet forhold som tok sted i et tidsrom der asl. 1976 var gjeldende rett. Daglig leders ansvar etter asl./asal. 1997 § 6-14 fjerde ledd, svarer i all hovedsak til asl. 1976 § 8-7 fjerde ledd annet punktum. Endringene i de nye lovene er her kun av redaksjonell art.¹⁰³ Dommen vil med andre ord også ha betydning i dag.

Høyesterett gir i dommen uttrykk for at et minimumskrav ved daglig leders ansvar etter asl. 1976 § 8-7 fjerde ledd (nå asl./asal. § 6-14 fjerde ledd), er at selskapet har en rutine eller et system som sikrer at større omsetningsgjeldsbrev blir tilbakegitt ved innfrielse.¹⁰⁴ Høyesterett uttaler videre; ”*Om dette minimumskrav blir brutt når direktøren selv overtar en slik transaksjon, må loven[s] pålegg om å sørge for at formuesforvaltningen er ordnet på en betryggende måte, anses overtrådt.*”.

Daglig leder kan ikke fraskrives seg sitt ansvar for den interne kontroll av formuesforvaltningen ved å vise til styrets overordnede ansvar. Daglig leder har hovedansvaret for den direkte oppfølging av rutiner og systemer i denne forbindelse. I overnevnte sak var imidlertid daglig leder direkte involvert i de uaktsomme handlinger, og ansvarsfordelingen mellom styre og daglig leder synes derfor ikke avklart for det vedkommende at andre ansatte står for de uaktsomme handlinger/unnlater.

¹⁰³ Andenæs s. 293.

¹⁰⁴ Sml. Aarbakke s. 508.

2.3.5 Forholdet mellom styrets ansvar og revisors ansvar

2.3.5.1 Kontroll med regnskapet

Styrets ansvar for å sørge for betryggende kontroll av regnskapet, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, henviser som tidligere nevnt til selskapets interne kontroll. Det er imidlertid ingen tvil om at styret i tillegg har ansvaret for at det utføres en ekstern revisjon av regnskapet. Dette følger av revl. §§ 2-1 og 2-2 jfr. rskl § 1-2 nr. 1 og 2.

Problemstillingen i forhold til kontroll av ”regnskapet”, er hvor grensen går mellom styrets og revisors ansvar for regnskapsmessige feil.

Revisors plikter følger av revl. kapittel 5. Ifølge revl. § 5-1 første ledd skal revisor bl.a. ”vurdere om årsregnskapet er utarbeidet og fastsatt i samsvar med lov og forskrifter ...”. Videre gis revisor en plikt til å føre kontroll med lovligheten av den dokumentasjon og de opplysninger styret har avgitt i tråd med årsregnskapet. En naturlig fortolkning av lovens ordlyd tilsier at det er revisors ansvar å vurdere lovligheten av regnskapet, og påpeke eventuelle feil i denne forbindelse. Det er selskapet som skal utarbeide regnskapet, men formålet med den eksterne revisjon må nettopp være å få avdekket eventuelle mangler ved dette.

LB 1995 s. 3002 (Borgarting) er illustrerende for forholdet mellom styrets og revisors ansvar i dette henseende. I dommen krevde rundt 100 innlånskreditorer til et investeringselskap erstatning av selskapets styre og revisor under henvisning til villedende regnskaper. Lagmannsretten var enig i at regnskapene ikke ga så fullstendige opplysninger som var nødvendig etter aksjeloven § 11-12, men fant at det ikke forelå årsakssammenheng mellom denne forsømmelse og innlånskreditorenes tap. Både styret og revisor ble frifunnet. Om styret og revisors ansvar for regnskapet ble det uttalt; ” *Sammenlignet med et vanlig styremedlem vil revisor langt raskere bli holdt til ansvar for regnskapsmessige feil, når det legges til grunn at begge bygger på det samme faktiske materialet. Dette må være den klare hovedregel også der styret ... er økonomisk skolerte med erfaring fra ulike deler av forretningslivet.*”.

Det synes etter dette klart at revisor har et langt større ansvar for å avdekke feil i regnskapet enn det styret har, forutsatt at revisor har blitt forelagt det fullstendige materiale.

2.3.5.2 Kontroll med formuesforvaltningen

En annen og mer aktuell diskusjon om rollefordelingen mellom styre og revisor, er i forhold til deres ansvar for kontroll med selskapets formuesforvaltning. Dette vil bli inngående drøftet i det følgende.

Etter revl. § 5-1 annet ledd skal revisor i forbindelse med revisjonen av selskapets årsregnskap ”se etter at den revisjonspliktige har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll”.

Det samme må sies å ha fulgt av tidligere rett. I forarbeidene til revl. § 5-1 annet ledd uttales det; ”Departementet foreslår i lovforslaget § 5-1 annet ledd en bestemmelse ... i samsvar med gjeldende rett, jf. forskrift om revisjon og revisorer § 3-2 første ledd.”¹⁰⁵

Denne forskriftens § 3-2 lød som følger; ”I tillegg til de kontrolloppgaver som følger av revisorloven § 6 skal revisor se etter at foretaket har ordnet formuesforvaltningen på betryggende måte og med forsvarlig kontroll.”¹⁰⁶ Lovfestingen i § 5-1 annet ledd

innebærer dermed ingen endring av revisors plikter på området for forvaltningsrevisjon. Forskjellen er at formålet er presisert i lovteksten, mens det tidligere fremkom i forskrift til loven.¹⁰⁷ Rettspraksis fra før revl. 1999 er derfor relevant for tolkingen av revisors plikter etter revl. § 5-1 annet ledd.

I svensk rett kan vi finne en lignende bestemmelse til revl. § 5-1 annet ledd i aktiebolagslagen (ABL) § 9:3 1 st. Den lyder slik; ”Revisorn skall granska ... styrelsens och den verkställande direktörens förvaltning.”. I teorien uttales det i denne forbindelse; ”Det [är] styrelsen som ansvarar för den övergripande planeringen och kontrollen av bolagets ... förvaltning. Man kan därför säga att

¹⁰⁵ Ot.prp. nr. 75 (1997-98) s. 34.

¹⁰⁶ Forskrift 28. desember 1976 om revisjon og revisorer til lov 14. mars 1964 nr. 2 om revisjon og revisorer.

¹⁰⁷ Cordt-Hansen s. 150.

*revisorns främsta uppgift är att granska hur styrelsens interna kontrollsystem fungerar.”*¹⁰⁸

Uttalelsen kan tilsi at det også i norsk rett er styret som har hovedansvaret for selskapets formuesforvaltning, mens revisors ansvar begrenser seg til en etterfølgende kontroll av denne.

Forvaltningsrevisjon i lovens forstand innebærer formentlig ikke at revisor skal foreta noen kritisk granskning eller vurdering av hensiktsmessigheten og forsvarligheten av selskapets enkelte forvaltningsdisposisjoner.¹⁰⁹ Forvaltningsrevisjonen må derimot sies å gjelde det som Høyesterett i Rt. 2003 s. 696 betegner som ”den formelle kontroll med formuesforvaltningen”.¹¹⁰ Dette innebærer for eksempel å se etter at den interne forvaltningskontroll er tilfredsstillende organisert. Finner revisor feil eller mangler ved selskapets interne kontroll, skal han påpeke dette overfor selskapets ledelse, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd, nr. 2.

Revl. § 5-1 annet ledd hjemler et kontrollansvar som etter ordlyden synes langt på vei å tilsvare styrets kontrollansvar etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd, så langt det gjelder ansvar for kontroll av ”formuesforvaltningen”. Det interessante spørsmål blir derfor å fastlegge hvor langt revisors ansvar for kontroll av formuesforvaltningen etter revl. § 5-1 annet ledd går, sett i forhold til styrets ansvar for kontroll med formuesforvaltningen etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Dette tema har vært gjenstand for diskusjon opp gjennom årene, og det kan synes som verken lovtekst eller forarbeider gir tilstrekkelig veiledning til en slik grensdragning. I Rt. 2003 s. 696 kom Høyesterett imidlertid med avklarende uttalelser rundt spørsmålet.

I september 1994 ble det avdekket at daglig leder i Ivaran Shipping AS hadde foretatt omfattende og spekulativ valutahandel som påførte selskapet tap i størrelsesorden 170

¹⁰⁸ Sandström s. 273.

¹⁰⁹ Sml. Ot.prp. nr. 19 (1974-75) s. 146-147. Se og Cordt-Hansen i Revisjon og Regnskap 2003 nr. 6 s. 32.

¹¹⁰ Se Cordt-Hansen i Revisjon og Regnskap 2003 nr. 6 s. 33.

millioner kroner. Vedkommende ble avskjediget og straffedømt.¹¹¹ Ivaran Shipping AS reiste så erstatningskrav mot selskapets utvalgte revisor for ikke å ha hindret eller redusert tap ved den valutahandel som selskapets administrerende direktør foretok. Det ble inngått en avtale mellom de ledende aksjonærene om at ansvar mot selskapets styremedlemmer ikke skulle gjøres gjeldende. Ved vurderingen av revisors eventuelle erstatningsansvar, var likevel oppgavefordelingen mellom styre og revisor et meget sentralt punkt. Uenigheten om oppgavefordelingen mellom styre og revisor gjaldt blant ansvaret for den interne kontrollen av selskapets formuesforvaltning. HR uttaler her (avsnitt 60): ”... når vi er utenfor de oppgavene som knyttet seg til årsoppgjør og regnskap, må utgangspunktet etter min mening være at primæransvaret for å føre kontroll med As disposisjoner lå hos styret”.

Revisor ble frikjent i overnevnte sak. Hadde det blitt gjort ansvar gjeldende mot styret, ville utfallet for dem neppe blitt det samme. Det fremtrer forutsetningsvis i dommen at det ikke var god nok internkontroll i Ivaran Shipping AS, og det uttrykkes klart at det er styret som har hovedansvaret i den sammenheng.

Omfanget av revisors kontrollansvar etter revl. § 5-1 annet ledd

Det er ovenfor konkludert med at styret har det primære ansvaret for den interne kontroll av formuesforvaltningen i et selskap. Men hvor langt går da revisors ansvar for kontroll med formuesforvaltningen etter revl. § 5-1 annet ledd?

Det er nærliggende å ta utgangspunkt i ordlyden til revl. § 5-1 annet ledd. I denne fremkommer det at revisor skal ”se etter” at selskapet har ordnet formuesforvaltningen på en betryggende måte og med forsvarlig kontroll. En naturlig språklig forståelse av lovteksten tilsier her at revisors ansvar er å føre kontroll i etterkant av selskapets egne interne kontroll. En slik tolkning er i overensstemmelse med den overfor beskrevne dom i

¹¹¹ Se Rt. 1998 s. 1354. Dommen er omtalt i punkt 2.2.3.1.

Rt. 2003 s. 696. Siden styret her blir tillagt primæransvaret for kontrollen av selskapets formuesforvaltning, kan vi kalle revisors ansvar et sekundæransvar.

Når bør revisor reagere i tråd med en slik etterfølgende kontroll, og påpeke feil eller mangler ved selskapets interne kontroll, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd, nr. 2? HR uttaler i Rt. 2003 s. 696, også nå i avsnitt 60: ”Revisors plikt måtte først og fremst være å reagere hvis han var blitt oppmerksom på uregelmessigheter som kunne gi fare for tap, og som han måtte regne med at styret ikke kjente til. I vurderingen må det få betydning hvilke kunnskaper henholdsvis revisor og styret hadde, og også hvilke kunnskaper revisor måtte regne med at styret hadde.”.

Det kan etter dette fastslås at revisors ansvar for å føre kontroll med selskapets formuesforvaltning, jfr. revl. § 5-1 annet ledd, er sekundært i forhold til styrets ansvar for å føre kontroll med formuesforvaltningen etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Revisor skal i tråd med sitt ansvar gi selskapets ledelse beskjed om selskapets egne interne kontroll inneholder feil eller mangler, jfr. revl. § 5-2 fjerde ledd nr. 2. Revisors plikt til å reagere i samsvar med revl. § 5-2 fjerde ledd nr.2, inntreer først og fremst der revisor har blitt oppmerksom på uregelmessigheter som kan gi fare for tap for selskapet, og revisor regner med at dette er ukjent for styret.

2.3.5.3 Utviklingstendenser

Flertallet i lovutvalget til revisorloven av 1999 foreslo å utvide revisors ansvar. Det ble foreslått at revisor, i tillegg til revisjonen, skulle ha plikt til å se etter at selskapets styrende organer engasjerte seg tilstrekkelig for å ivareta de lovbestemte plikter i asl./asal. § 6-12 første til tredje ledd.¹¹² En rekke av høringsinstansene gikk i mot dette, og forslaget ble i all hovedsak forkastet. Det eneste som ble en realitet, er det omtalte ansvar revisor har for

¹¹² Ot.prp. nr. 75 (1997-98) s. 34.

forvaltningsrevisjon etter revl. § 5-1 annet ledd. Dette ansvar gjaldt som nevnt ovenfor også etter tidligere rett.

Selv om lovforslagene i all hovedsak ble forkastet og revisors ansvar for forvaltningsrevisjon måtte sies å videreføre tidligere rett, kommer Høyesterett med følgende uttalelse angående revisors ansvarsområde i Rt. 2003 s. 696 (avsnitt 48); ” ... *det er på det rene at revisor i dag har et noe videre ansvarsområde enn på begynnelsen av 1990-tallet, uten at det er enkelt å si hva endringene nærmere innebærer, eller når de har inntrådt*”.

Denne uttalelsen er særdeles vag. En mulig tolkning av hva Høyesterett har ment, er at lovfestingen av revisors ansvar for forvaltningsrevisjon i revl. § 5-1 annet ledd bidrar til en bevisstgjøring av revisors plikter på området, og i praksis gir et skjerpet ansvar. Det kan og tenkes at de nedstemte lovforslag har gjort revisorbransjen mer oppmerksom på forholdene rundt styrets selskapsforvaltning generelt, og med det skjøvet revisor i retning av å ta mer ansvar. Høyesteretts uttalelse kan videre ses på som en oppfordring for revisorbransjen til å utvide ansvarsområdet for såkalt ”god revisjonsskikk”.

Etter dette synes det som om utviklingen går stadig i retning av å pålegge revisor et større ansvar. Dette kan ha sammenheng med at det har vært en omfattende økning i finansskandaler på kapitalmarkedet de senere år. Med tanke på den overnevnte uttalelse fra Høyesterett synes imidlertid ikke gjeldende rett på området for revisors ansvar særlig oversiktlig. Det er behov for klarere regler her.

3 Styrets delegasjonsadgang

Styret er tillagt en rekke plikter etter aksjelovgivningen. For at styret skal forvalte selskapet på en mest mulig effektiv måte, oppstår spørsmålet om styret kan delegerer bort noen av sine lovpålagte plikter, eller deler av disse. I den videre fremstillingen skal det fokuseres på

styrets adgang til å delegere plikten til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, eller plikten til å påse betryggende kontroll med virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. 6-12 tredje ledd.

Aksje- og allmennaksjeloven har ingen uttrykkelig regulering av styrets adgang til å delegere forvaltningsplikter. Adgangen til å fravike lovens fordeling av plikter må av den grunn avgjøres ut fra en tolking av de enkelte bestemmelser.

Det kan spørres hvorfor en slik lovregel ikke finnes, om ikke annet for å unngå tvil. Svensk rett sier noe om styrets delegasjonsadgang i aktiebolagsloven (ABL) § 8-4 4. stk: ”*Om vissa uppgifter [dvs. plikter] delegeras till en eller flera av styrelsens ledamöter eller til andra, skall styrelsen handla med omsorg och fortlöpande kontrollera om delegationen kan upprätthållas.*”. Det fremgår imidlertid av forarbeidene til ABL. § 8-4 4 stk. at bestemmelsen ikke er ment å regulere styrets delegasjonsadgang i alminnelighet, heller ikke å gi styret en uinnskrenket delegasjonsadgang.¹¹³ Det står også uttrykkelig at plikter som må sies å ligne svært på de forhold som er regulert i norsk aksjelovgivnings § 6-12 tredje ledd, ikke kan delegeres bort.¹¹⁴ En slik lovregel tilfører dermed tilsynelatende lite nytt, og bidrar ikke til å klargjøre rettsområdet. Det er etter min mening lite å hente på en norsk lovfesting av styrets delegasjonsansvar tilsvarende den svenske.

Lovteksten i asl./asal. § 6-12 tredje ledd uttrykker at ”*styret skal*” holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og at ”*styret plikter*” å påse betryggende kontroll med virksomhet, regnskap og formuesforvaltning. En naturlig fortolkning av ordlyden tilsier at det er styret alene som skal gjennomføre disse plikter. Delegation vil med andre ord være avskåret.

Forarbeidene til aksje- og allmennaksjeloven sier generelt svært lite om styrets delegasjonsadgang, også for styrets plikter etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Det kan være flere grunner til dette. For det første kan det tenkes at lovgiverne synes lovens ordlyd er så

¹¹³ Prop. 2004/05:85 s. 617 flg. Se og Svernlöv s. 24.

¹¹⁴ Prop. 2004/05:85 s. 617 flg.

klar at den ikke levner tvil. Det kan videre tenkes at spørsmålet synes så klart i praksis at det av den grunn ikke trengs presisering. Det kan og være at delegasjonsspørsmålet ikke har vært drøftet overhodet. Etter min mening kan trolig kombinasjonen av en klar ordlyd sammen med en hovedsaklig ensartet rettspraksis og rettsteori være årsaken til at dette delegasjonsspørsmålet verken er lovregulert og/eller kommentert i forarbeidene. En lovfesting vil heller ikke nødvendigvis skape større klarhet, som drøftet ovenfor i petit. Forarbeidene til aksjelovgivningen vil etter min mening derfor forsterke det tolkningsresultat ordlyden angivelig gir henvisning på, nemlig at det ikke kan delegeres der styret ”skal” utføre sine plikter selv.

Rettsteori synes å samsvare med argumentasjonen ovenfor. Utgangspunktet er her at styrets forvaltningsansvar fritt kan delegeres bort.¹¹⁵ Det fremkommer imidlertid at delegasjon normalt er utelukket der aksjelovgivningen gir spesialbestemmelser om styrets gjøremål.¹¹⁶ At slike spesialbestemmelser ”normalt” utelukker delegasjon, tolker jeg som at ikke-delegasjon er hovedregelen, men at ordlyd eller andre rettskildefaktorer i visse tilfelle kan tilsi en annen løsning. Det hersker liten tvil om at asl/asal. § 6-12 tredje ledd er en spesialbestemmelse om styrets gjøremål. Ordlyd og andre rettskildefaktorer tilsier også at ansvaret ikke kan delegeres bort. Styrets ansvar etter asl/asal. § 6-12 tredje ledd vil i samsvar med rettsteori derfor ikke kunne delegeres.

Rettspraksis kan også illustrere styrets innskrenkede delegasjonsadgang. Den tidligere omtalte dom i Gulating lagmannsrett 13. desember 1990 gjaldt det overordnede ansvar styret har for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.¹¹⁷ Saken omhandlet et aksjeselskap med to aksjonærer, som samtidig utgjorde styret. Vedkommende personer hadde hyret profesjonell regnskapsfører til å forestå

¹¹⁵ Andenæs s. 291.

¹¹⁶ Ibid. s. 291. Slik også for Aarum, som på side 218 uttaler; ”Styret kan ikke fri seg fra oppgaver det uttrykkelig er pålagt i lov ... ”.

¹¹⁷ Sak nr. 1989-00256. Dommen er ikke publisert. Saken behandles og under punkt 2.2.3.

regnskapsføringen. En leverandør gjorde så sitt krav på manglende betaling fra selskapet gjeldende mot de to i kraft av deres verv som styremedlemmer. Disse hevdet imidlertid på sin side at de hadde overlatt all økonomisk kontroll til regnskapsfører, og hadde derfor ikke kunnskap om selskapets vanskelige økonomiske stilling på det aktuelle tidspunkt.

Styremedlemmene fikk ikke medhold i lagmannsretten som uttalte: *”Det påhviler personer som innehar slike helt sentrale posisjoner i styret og driften av et aksjeselskap et selvstendig ansvar til å holde seg à jour med selskapets forretningsforhold.”*. Dommens uttalelser kan etter min mening tas til inntekt for at styrets ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, ikke kan delegeres bort til andre.

Styret kan etter dette ikke delegere bort sitt ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, eller dets ansvar for å påse betryggende kontroll av selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning.

3.1 Bruk av medhjelpere

Styret kan, som redegjort for ovenfor, ikke delegere sine forvaltningsplikter etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Et interessant spørsmål i forlengelsen av det, er om styret ved utførelsen av slike plikter kan bruke medhjelpere, og i så fall, hvor omfattende bruk av disse som er akseptabelt før man i realiteten har delegert bort ansvaret. Det er dette grensespørsmålet som skal vurderes i det følgende.

De personer det kan være interessant å bruke som medhjelpere vil typisk være daglig leder, økonomisjef eller andre i egen administrasjon, men det kan også være eksterne aktører som konsulenter, advokater o.s.v. Det kan ikke ha avgjørende betydning for styrets ansvar hvem som brukes som medhjelpere. Poenget er om bruken i det hele tatt er lovlig og at den ikke kan karakteriseres som delegasjon.

For den alminnelige forvaltningsretten uttaler Graver følgende; *”Det å legge saksforberedende oppgaver til underordnede omfattes ikke av spørsmålet om*

delegasjon.”¹¹⁸ Med tanke på hvilket omfang disse saksforberedelsene kan ha, gir han videre uttrykk for at dette vil variere med hva som anses forsvarlig i det enkelte tilfelle.¹¹⁹ Gode grunner taler for at disse utgangspunktene også gjør seg gjeldende i selskapsretten, herunder styrets bruk av medhjelpere ved utøvelsen av sine lovpålagte forvaltningsplikter. Med andre ord må det i tråd med alminnelige forvaltningsprinsipper være greit at styret bruker medhjelpere for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og for å påse betryggende kontroll med dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. At styret kan bruke medhjelpere for å etterleve slike plikter, følger for så vidt også forutsetningsvis av bestemmelsen selv. Asl/asal. § 6-12 tredje ledd forutsetter, som vi tidligere har drøftet, at styret for å holde seg orientert om den økonomiske stilling mottar rapporter fra daglig leder og andre av selskapets ansatte, samt at den direkte gjennomføring av kontrolltiltak m.h.t. selskapets regnskap, virksomhet og formuesforvaltning kan overlates disse.

Det neste spørsmål blir så hvor grensen for bruk av medhjelpere går. En slik grensdragning må nødvendigvis bli skjønnsmessig. Som beskrevet ovenfor kan vi på det generelle plan akseptere at styret får rapporter fra administrasjonen om saker av relevans for selskapets økonomiske stilling. Derimot kan det ikke aksepteres at styret overlater til andre i sin helhet å være orientert om den økonomiske stillingen. Dette må i utgangspunktet og gjelde der et slikt ansvar overlates til et av styremedlemmene. Det er styret i alminnelighet sitt ansvar å være orientert. Det må også aksepteres at den direkte utforming og oppfølging av regler og retningslinjer for kontroll med virksomhet, regnskap og formuesforvaltning overlates andre. Imidlertid kan det ikke være slik at ansvaret for at regler og retningslinjer er tilstrekkelige overlates andre. Ei heller ansvaret for at disse gjennomføres i praksis. Dette ansvaret vil alltid ligge på styret.

¹¹⁸ Graver s. 197. Sml. Heiberg s. 6.

¹¹⁹ Graver s. 197.

Vi kan etter dette konkludere med at styret kan bruke medhjelpere for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og for å påse betryggende kontroll med dets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Hvor omfattende bruken av medhjelpere kan være vil bero på skjønn. Styret blir imidlertid ikke fri fra sitt overordnede ansvar, selv om bruken av medhjelpere er betydelig.

3.2 Bruk av styrekomiteer

Det kan, som nevnt ovenfor i punkt 3.1, ikke anses avgjørende om styret bruker interne eller eksterne medhjelpere ved utførelsen av sine forvaltningsplikter. Styret må derfor i prinsippet kunne nedsette egne styrekomiteer med dette formål. Opprettelsen av slike komiteer synes hensiktsmessig for selskaper av en viss størrelse, typisk der styrets medlemmer også er en del av selskapets administrasjon.¹²⁰ Dette for å lette styrets arbeidsmengde, samt å få en fordelsaktig uavhengighet mellom styret og annen ledelse i de tilfeller hvor styremedlemmer også er en del av selskapets administrasjon.

Internasjonalt går utviklingen i retning av en mer utstrakt bruk av styrekomiteer. Dette kan i mange land ses i sammenheng med at styringsmodellen er annerledes enn den norske.¹²¹ Norske styrer består hovedsakelig av eksterne styremedlemmer, mens styremedlemmene i utenlandske selskaper ofte er en del av selskapets administrasjon. Det kan derfor være et større behov for å opprette uavhengige enheter i tilknytning til styret i utenlandske selskaper.¹²² Som vi skal se på under punkt 4, er det imidlertid også anbefalt å vurdere bruken av styrekomiteer i norske selskaper.

Styrets forvaltningsplikter etter asl./asal. § 6-12 tredje ledd kan som sagt ikke delegeres bort i sin helhet, og bruken av komiteer forutsetter derfor at disse kun står for

¹²⁰ Sml. Heiberg s. 34.

¹²¹ Se Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 08.12.2005 s. 29.

¹²² Se Heiberg s. 34.

saksforberedende arbeid. Styret må deretter ved oppfyllelsen av sine plikter foreta en forsvarlig vurdering av komiteens arbeid.

Norske aksje- og allmennaksjeselskaper kan etter dette opprette styrekomiteer med den hensikt å hjelpe styret til å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, samt til å påse betryggende kontroll med virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

4 Corporate- governance

Corporate- governance (eierstyring og selskapsledelse) er et internasjonalt begrep som ofte kommer opp i diskusjoner rundt ledelsen av aksje- og allmennaksjeselskaper. Corporate governance har tradisjonelt vært rettet mot børsnoterte selskap, men innholdet av begrepet må sies å være aktuelt for alle aksje- og allmennaksjeselskaper, uavhengig av børsnotering.¹²³ Corporate governance gir i utgangspunktet ikke bindende regler, men er retningslinjer det er anbefalt å følge, ikke bare for lovgiver ved utformingen av regler for aksje- og allmennaksjeselskaper, men også for selskapene selv i deres daglige virke.

EU har fastsatt et nytt direktiv som pålegger styret i børsnoterte selskaper å gi en uttalelse i årsberetningen om eierstyring og selskapsledelse (corporate governance).¹²⁴ En slik redegjørelse vil bidra til å styrke tilliten til selskapet.¹²⁵ Kravet skal være gjennomført i norsk rett høsten 2008.¹²⁶ En slik redegjørelse er per dags dato også anbefalt i norsk corporate governance- praksis.¹²⁷ Problemet er at ikke alle følger anbefalingen, eller ikke avgir omfattende nok redegjørelser.¹²⁸

¹²³ Sml. Styreguiden.no s. 115. Børsnotering er kun mulig for allmennaksjeselskaper, se lov 17. november 2000 nr. 80 om børsvirksomhet m.m. § 5-6 jfr. børsforskriften § 2-1 første ledd.

¹²⁴ EUs direktiv av 14. juni 2006, 2006/46/EF artikkel 1 nr. 7.

¹²⁵ Sml. Tjølsen og Kilaas s. 54.

¹²⁶ Se Den norske Revisorforeningens hjemmesider: <http://www.revisornett.no/?did=9265702> (nov. 2006)

¹²⁷ Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 08.12.2005 s. 10.

Corporate governance har klare forbindelseslinjer til styrets forvaltningsansvar, og er derfor naturlig å komme inn på i denne fremstillingen. I det følgende behandles innholdet av corporate governance og dets tilknytning til styrets ansvar for å holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, samt til å påse betryggende kontroll av virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd.

Det er gitt uttallige definisjoner av corporate governance. Slike definisjoner pretenderer ikke å være uttømmende for begrepets innhold, men kan gi et godt bilde av hva det dreier seg om. Definisjonen utarbeidet av OECD er etter min mening treffende; “*Corporate governance involves a set of relationships between a company’s management, its board, its shareholders and other stakeholders. Corporate governance also provides the structure through which the objectives of the company are set, and the means of attaining those objectives and monitoring performance are determined.*”¹²⁹

Corporate governance dreier seg altså først og fremst om interne styringsmekanismer i trekanten mellom eierne, styret og ledelsen i et selskap.¹³⁰ Mange finansskandaler som har vært avdekket i kapitalmarkedet tyder på for dårlige eller manglende styrings- og kontrollmekanismer i selskapene.¹³¹ Uten å gå nærmere inn på enkelthetene, kan her nevnes selskapene Finance Credit, Sponsorservice og T5PC som mulige eksempler på dette.¹³²

God corporate governance forutsetter en åpen kommunikasjon mellom styret og ledelsen, slik at relevant informasjon om selskapets anliggender tilflyter styret gjennom et rapporteringssystem. Det forutsettes også at styret foretar jevnlig internkontroll- og

¹²⁸ Se Nymark og Thaysen i Revisjon og Regnskap 2006 nr. 7 s. 12-16.

¹²⁹ OECD Principle of corporate governance 2004. Definisjonen er hentet fra dennes ”preamble”.

¹³⁰ Styreguiden.no s. 115. Sml. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 08.12.2005 s. 9.

¹³¹ Styreguiden.no s. 115.

¹³² Sml. bl.a. LB 2004 s. 81046, TOSLO 2006 s. 17373 og LB 2006 s. 106848.

risikoevalueringer av virksomheten. God corporate governance bør videre beskytte interessene til eiere og interessenter gjennom måling og oppfølging av resultater, samt implementering av nødvendige tiltak.¹³³

For at styret skal kunne holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd, forutsettes det som tidligere nevnt at det finnes et rapporteringssystem der styret mottar informasjon fra daglig leder, økonomiansvarlig eller andre ansatte.¹³⁴ Det er styrets plikt å se til at et slikt rapporteringssystem foreligger, og at det er tilstrekkelig til dets formål under hensyntagen til de ulike omstendigheter som til enhver tid gjør seg gjeldende i det enkelte selskap.¹³⁵ At styret mottar slik rapportering, fortrinnsvis om finansielle forhold, er helt i tråd med de retningslinjer som er anbefalt i corporate governance- praksis. OECD- prinsippene uttaler følgende; ”*The board should fulfil certain key functions, including: Ensuring the integrity of the corporation`s accounting and financial reporting systems ...*”.¹³⁶

Styret skal påse betryggende kontroll med selskapets virksomhet, regnskap og formuesforvaltning, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Dette ansvaret må sies å samsvare med de retningslinjer som gjelder i corporate governance- praksis, noe som kommer klart frem i OECD- prinsippene der følgende uttales; ” *The board should fulfil certain key functions, including: Ensuring ... that appropriate systems of control are in place, in particular, systems for risk management, financial and operational control, and compliance with the law and relevant standards.*”¹³⁷

¹³³ Se Olsen i Revisjon og Regnskap 2006 nr. 6 s. 22.

¹³⁴ Se punkt 2.2.1. Sml. Aarbakke m.fl. s. 498.

¹³⁵ Sml. punkt 2.2.2 følgende.

¹³⁶ OECD Principle of corporate governance 2004 kapittel VI, litra D, nummer 7.

¹³⁷ Ibid.

Styrets eventuelle opprettelse av styrekomiteer ved utøvelsen av sitt forvaltningsansvar, har også sin tilslutning i corporate governance- praksis. Det uttales i denne sammenheng at styret bør vurdere bruk av styrekomiteer for å bidra til grundig og uavhengig behandling av saker som gjelder finansiell rapportering.¹³⁸ Det gis også uttrykk for at medlemmene i slike komiteer bør være uavhengige av den daglige ledelsen, og at bruken av komiteene bør opplyses om i årsrapporten.¹³⁹

Det kan etter dette konkluderes med at styrets forvaltningsansvar, jfr. asl/asal. § 6-12 tredje ledd, synes å samsvare med de formål som må anses gjeldende i corporate governance-praksis. Det er ikke usannsynlig at de norske lovgiverne ved utformingen av bestemmelsen lot seg påvirke av slik praksis. De retningslinjene corporate governance gir anvisning på, vil nok uansett ha en rettsskapende effekt. Dette ettersom de fleste store selskap i dag på et eller annet vis forholder seg til corporate governance, for eksempel ved å innføre tilsvarende regler eller regler med likt formål i egne vedtekter. Det er også sannsynlig at domstolene lar seg influere av corporate governance i forbindelse med skjønnsmessige vurderinger tilknyttet selskapsrettslige spørsmål.

5 Avslutning

Jeg har i denne fremstillingen forsøkt å konkretisere hva som ligger i forvaltningspliktene styret har i aksje- og allmennaksjeselskaper, jfr. asl./asal. § 6-12 tredje ledd. Bestemmelsen i seg selv sier lite om hva ansvaret konkret går ut på. Forarbeidene, rettspraksis og rettsteori likeså.

¹³⁸ Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse av 08.12.2005 s. 27.

¹³⁹ Ibid. s. 27.

Behovet for en mer utførlig og konkret gjennomgang av pliktens rekkevidde synes likevel å være tilstede. Styret har en meget sentral rolle i selskapet, det er de som skal lede selskapet, legge opp strategier og sørge for en best mulig økonomisk inntjening. Hvis et selskap anklages for ulovlige handlinger tilknyttet virksomhetsutøvelsen, er det ofte daglig leder, økonomiansvarlig, revisor eller andre sentrale personer på eier- eller administrasjonssiden som blir beskyldt. Det finnes selvsagt eksempler på at styret anklages, men veldig ofte synes disse å slippe unna eventuell straffeforfølgning og/eller erstatningskrav. Den omtalte dom i Rt. 2003 s. 696 er et godt eksempel.¹⁴⁰ Her inngikk de ledende aksjeeierne en avtale om at ansvar mot selskapets styremedlemmer ikke skulle gjøres gjeldende. Hadde ikke styret her et ansvar for å til enhver tid holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling, og til å påse kontroll med virksomhet, regnskap og formuesforvaltning? Hadde ikke styret her ansvar for å gripe inn på et tidligere tidspunkt? At styret sjeldent blir rettslig forfulgt, kan ha sammenheng med flere ting. Det kan ha sammenheng med at de ”sitter på flere sider av bordet”, typisk at de i tillegg til å være styremedlem, er aksjeeiere med ikke ubetydelige aksjeposter. Det kan ha sammenheng med at vervet som styremedlem, i alle fall tidligere, ble ansett som et tillitsverv mer enn en ansvarlig stilling. Det kan også ha sammenheng med at grensene for styrets forvaltningsplikter ikke er tilstrekkelig regulert og konkretisert i lovverket, slik at rettslig forfølgelse synes vanskelig. Videre synes det ofte mer hensiktsmessig å søke erstatning hos revisor i stedet for hos styremedlemmene, da revisor alltid er forsikret og et eventuelt erstatningskrav er lettere å inndrive.¹⁴¹

Som nevnt i forarbeidene, er styrets forvaltningsplikter konkretisert i de nye aksjelovene i forhold til eldre rett.¹⁴² Asl./asal. § 6-12 tredje ledd bærer imidlertid preg av å være en ”faneparagraf”, der lovteksten gir særdeles stort rom for tolking. Det er selvsagt ikke mulig

¹⁴⁰ Rt. 2003 s. 696 er omtalt i punkt 2.3.5 følgende.

¹⁴¹ Revisor plikter å tegne ansvarsforsikring, jfr. revl. § 3-7 første ledd nr. 4. Styret har på sin side ingen plikt til å tegne ansvarsforsikring.

¹⁴² NOU 1996: 3 s. 55 og Ot.prp. nr. 23 (1996-97) s. 70.

å regulere styrets forvaltningsplikter uttømmende i lov, men det kunne kanskje her være aktuelt med en forskrift gitt i medhold av loven.¹⁴³ I alle fall må man håpe på en mer aktiv klargjøring av forvaltningspliktene i rettspraksis og teori. Ved å presisere styrets forvaltningsplikter, får styret noe mer håndfast å forholde seg til. Dette vil etter all sannsynlighet resultere i en bedre etterlevelse av reglene. Det vil samtidig bli lettere for tredjepersoner å rettsforfølge styrets eventuelle brudd på disse.

¹⁴³ En forskrift vil selvsagt ikke kunne regulere pliktene uttømmende, men kunne bidra til å gjøre dem klarere og lettere tilgjengelig.

6 Litteraturliste

Andenæs, Mads Henry, *Aksjeselskaper og allmennaksjeselskaper*, (Oslo 1998).

Andersen, Vidar og Erik Bjørløw Dye, *Styreguiden.no*, 2. utg. (Oslo 2006).

Bråthen, Tore, *Styremedlem og aksjonær*, (Oslo 2004).

Bråthen, Tore, ”Men hvordan kunne styret vite”, *Magma* 2003 nr. 2 s. 18-20.

Bråthen, Tore, ”Styrets handleplikt ved tap av egenkapital”, *Magma* 2001 nr. 6 s. 9-12.

Bråthen, Tore, Hans Cordt-Hansen og Hugo P. Matre, *Norsk lovkommentar Aksjeloven 13. juni 1997 nr.44*, (Oslo 2003).

Bugge, Fredrik M. m.fl., *Styrets ansvar i aksjeselskaper*, (Oslo 1969).

Cordt-Hansen, Hans, *Revisorloven med kommentarer*, 3. utg. (Oslo 2006).

Cordt-Hansen, Hans, ”Ivaran Shipping AS”, *Revisjon og Regnskap* 2003 nr. 6 s. 32-36.

Dotevall, Rolf, *Skadeståndsansvar för styrelseledamot och vekställande direktör*, (Stockholm 1989).

Gomard, Bernhard, *Aktieselskaber & anpartsselskaber*, 4. utg. (København 2000).

Graver, Hans Petter, *Alminnelig forvaltningsrett*, (Oslo 1999).

Heiberg, Alexander, *Styremedlemmers erstatningsansvar ved delegasjon av styrets plikter*, Spesialoppgave ved det juridiske fakultet, (Oslo 2002).

Gulli, Ole Chr., *Styrehåndboken*, 4. utg. (Oslo 2005).

Løvdal, Elin Mack, "Aksjeloven og allmennaksjeloven §§ 3-4 og 3-5 ", Tidsskrift for forretningsjus, 2003 nr. 4 s. 472-570.

Nymark, Gorm og Kristian Thaysen, "Eierstyring og selskapsledelse i norske børsnoterte selskaper", Revisjon og Regnskap 2006 nr. 7 s. 12-16.

Olsen, Henrik Niels, "Ansvar og muligheter for styret", Revisjon og Regnskap 2006 nr. 6 s. 22-24.

Perland, Olav Fr., "Styreansvar etter de nye aksjelovene", Tidsskrift for Forretningsjus, 1999 nr. 2 s. 125-159.

Reve, Torger og Tore Grønlie, *Styrets rolle*, (Oslo 1993).

Sandström, Torsten, *Svensk aktiebolagsrätt*, (Stockholm 2005).

Skåre, Jan, "Det nordiske aksjelovsamarbeidet", Tidsskrift for Rettsvitenskap, 1988 s. 606 flg.

Svernlöv, Carl, *Arbetsordning och andra instruktioner i aktiebolag*, 2. utg. (Stockholm 2006).

Tjølsen, Anne Taran og Bodil Kilaas, *Styrets arbeid og ansvar*, 3. utg. (Oslo 2006).

Werlauff, Erik, *Werlauff's kommenterede Anpartsselskabslov*, (København 2001).

Aarbakke, Magnus m.fl., *Aksjeloven og allmennaksjeloven Kommentartutgave*, 2. utg.
(Oslo 2004).

Aarum, Kristin Normann, *Styremedlemmers erstatningsansvar i aksjeselskaper*,
(Oslo 1994).

7 Vedlegg

Lover

Aksjeloven	Lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper.
Aksjeloven	Lov 13. juni 1997 nr. 44 om aksjeselskaper.
Allmennaksjeloven	Lov 13. juni 1997 nr. 45 om allmennaksjeselskaper.
Børsloven	Lov 17. november 2000 nr. 80 om børsvirksomhet m.m.
EØS- tilpasningslov	Lov 22. desember 1995 nr. 80 om endringer i lov 4. juni 1976 nr. 59 om aksjeselskaper.
Konkursloven	Lov 8. juni 1984 nr. 58 om gjeldsforhandling og konkurs.
Regnskapsloven	Lov 17. juli 1998 nr. 56 om årsregnskap m.v.
Revisorloven	Lov 14. mars 1964 nr. 2 om revisjon og revisorer.
Revisorloven	Lov 15. januar 1999 nr. 2 om revisjon og revisorer.
Straffeloven	Lov 22. mai 1902 nr. 10 Almindelig borgerlig Straffelov.

Utenlandske lover

Aktiebolagslagen	Lov 16. juni 2005 nr. 551 om aktiebolag.
Aktieselskabsloven	Lovbekendtgørelse af 7. maj 2000 nr. 324.
Anpartsselskabsloven	Lovbekendtgørelse af 7. maj 2000 nr. 325.

EU og EØS- rett

EØS- avtalen	Avtale 27. november 1992 nr. 109 om Det europeiske økonomiske samarbeidsområde.
Annet selskapsdirektiv	Annet rådsdirektiv av 13. desember 1976, 77/91/EØF. Kapitaldirektivet.
Fjerde selskapsdirektiv	Fjerde rådsdirektiv av 25. juli 1978, 78/660/EØF.
Endringsdirektiv	Direktiv av 14. juni 2006, 2006/46/EF om endring av rådets direktiv 78/660/EØF m.v.

Forskrifter

Børsloven	Forskrift 17. januar 1994 om børsvirksomhet m.m.
Revisorloven	Forskrift 28. desember 1976 om revisjon og revisorer.

Lovforarbeider

NOU 1992: 29	Lov om aksjeselskaper.
NOU 1996: 3	Ny aksjelovgivning.
Ot.prp. nr. 19 (1974-75)	Om lov om aksjeselskaper.
Ot.prp. nr. 36 (1993-94)	Om lov om aksjeselskaper.
Ot.prp. nr. 23 (1996-97).	Om lov om aksjeselskaper og lov om allmennaksjeselskaper.
Ot.prp. nr. 75 (1997-98)	Om lov om revisjon og revisorer.
Ot.prp. nr. 55 (2005-2006)	Om lov om endringer i aksjelovgivningen m.v.
Innstilling	Om lov om aksjeselskaper av mars 1970.

Utenlandske lovforarbeider

Prop. 2004/05:85	Ny aktiebolagslag
------------------	-------------------

Dommer

Høyesterett:

Rt.1991 s. 119

Rt. 1992 s. 1451

Rt. 1998 s. 1354

Rt. 2003 s. 696

Lagmannsrett:

Gulating lagmannsrettsdom 13. desember 1990.¹⁴⁴

LE 1991 s. 1833 (Eidsivating)

LG 1993 s. 1135 (Gulating)

LB 1995 s. 3002 (Borgarting)

LB 2002 s. 1259 (Borgarting)

LG 2003 s. 18140 (Gulating)

LF 2004 s. 987 (Frostating)

Tingrett:

RG 2003 s. 425

TLARV 2006 s. 11940 (Larvik Tingrett).

Internett

Den norske Revisorforening

<http://www.revisornett.no/?did=9265702>

(november 2006)

¹⁴⁴ Sak nr. 1989-00256. Dommen er ikke publisert.

